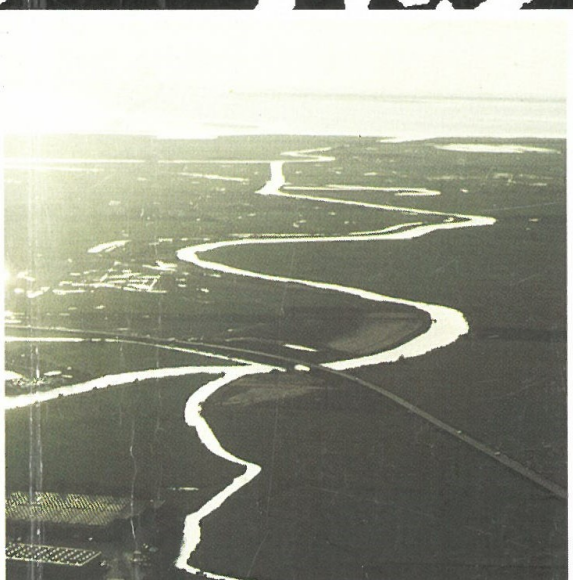

By, marsk og geest

By, marsk og geest 13

Kulturhistorisk årbog for Ribe-egnen

Udgivet af Ribe Byhistoriske Arkiv & Den antikvariske Samling i Ribe

Forlaget Liljebjerget

2001

Redaktion: Jakob Kieffer-Olsen (ansv.),
Susanne Benthien, Claus Feveile,
Lars Hammer, Søren Mulvad og
Lilian Skønager

Lay-out: Lars Hammer

Tryk: Winds Bogtrykkeri A/S, Haderslev

© : 2001 Forlaget Liljebjerget

Liljebjerget er navnet på Den anti-
kvariske Samling i Ribe's forlag.
Det blev oprettet i 1997 til minde
om og med testamentariske midler
fra Ellen og Christian Almhede.

Forlagets navn rækker tilbage til
Anders Sørensen Vedel. Han udgav
i årene 1591-92 otte bøger, der var
"Prentet paa Liliebierget udi Ribe".
Om disse bogudgivelser og trykke-
riet se "By, marsk og geest 10" 1998.

ISBN 87-89827-32-5

ISSN 0905-5649

Bindets baggrundsillustration: Videnskabernes Selskabs Kort, 1804. Se artiklen s. 37

Illustrationer på forsiden, se s. 92

Illustrationer på bagsiden, se s. 23, 35, 39 og 57

Indhold

Claus Feveile	
Okholm	
– en plads med håndværksspor og grubehuse fra 8.-9. århundrede	5
<i>Okholm</i>	
– <i>ein Platz mit Spuren von Handwerk und Grubenhäusern aus dem 8. und</i>	
<i>9. Jahrhundert</i>	31
Torben Melander	
Flere ”gemmer” fra markedspladsen	33
<i>More gemstones from the marketplace</i>	36
Bjørn Westerbeek Dahl	
”Det smukkeste af alle geographiske Carter”	
– Videnskabernes Selskabs kortlægninger i Ribe og omegn	37
” <i>Die schönste von allen geografischen Karten</i> ”	
– <i>das Kartographieren der Wissenschaftlichen Gesellschaft von Ribe und Umgebung</i>	50
Erik Bjerre Fisker	
Hans Henrik Engqvists Ribearchiv	51
<i>Hans Henrik Engquists Ribearchiv</i>	61
Ove Kann	
Ribe Å	
– dens historie og betydning for Ribe by og omegn	62
<i>Ribe River</i>	
– <i>its history and influence on Ribe and surrounding</i>	94
Ribe Museumslaug	95

Okholm

– en plads med håndværksspor og grubehuse fra 8.-9. århundrede

Af Claus Feveile

I artiklen præsenteres en udgravning i Okholm, som Den antikvariske Samling foretog i 1995-96. Foruden grubehuse fra 8. og 9. århundrede fremkom der et rigt oldsagsmateriale, som på mange punkter mindede om de fund, der gennem årene er fundet på markedspladsen i Ribe om end i meget mindre mængder. I artiklen gennemgås grubehusene og oldsagerne, og Okholm sættes ind i en sammenhæng med Ribe og andre lokaliteter på egnen.

Okholm, der ligger i landsbyen Vester Vedsted ca. 8 km sydvest for Ribe, er en kendt arkæologisk lokalitet (fig. 1). Her udgravede Den antikvariske Samling i samarbejde med Forhistorisk Museum Moesgård i 1960'erne én af de – på dette tidspunkt – sjældne bebyggelser fra 8. århundrede og vikingetiden. I alt undersøgtes der ca. 800 m². Desværre var Okholm ikke det nemmeste sted at grave, idet sandflugt allerede i oldtiden delvist havde bortslidt anlæg og lag, hvilket medførte, at de stratigrafiske og lagmæssige forhold var kom-

plicerede. Resultatet af denne første udgravningskampagne var spor efter en bebyggelse med gravplads fra germansk jernalder, otte grubehuse fra 8. århundrede og vikingetiden, samt anlæg og fund fra ældre middelalder¹.

I 1995 fik Samlingen så igen lejlighed til at udgrave et område tæt ved de gamle udgravninger. Anledningen var, at det nye Vadehavscenter skulle opføres, og fundene herfra tydede så godt, at udgravningerne blev udvidet og fortsatte i 1996.

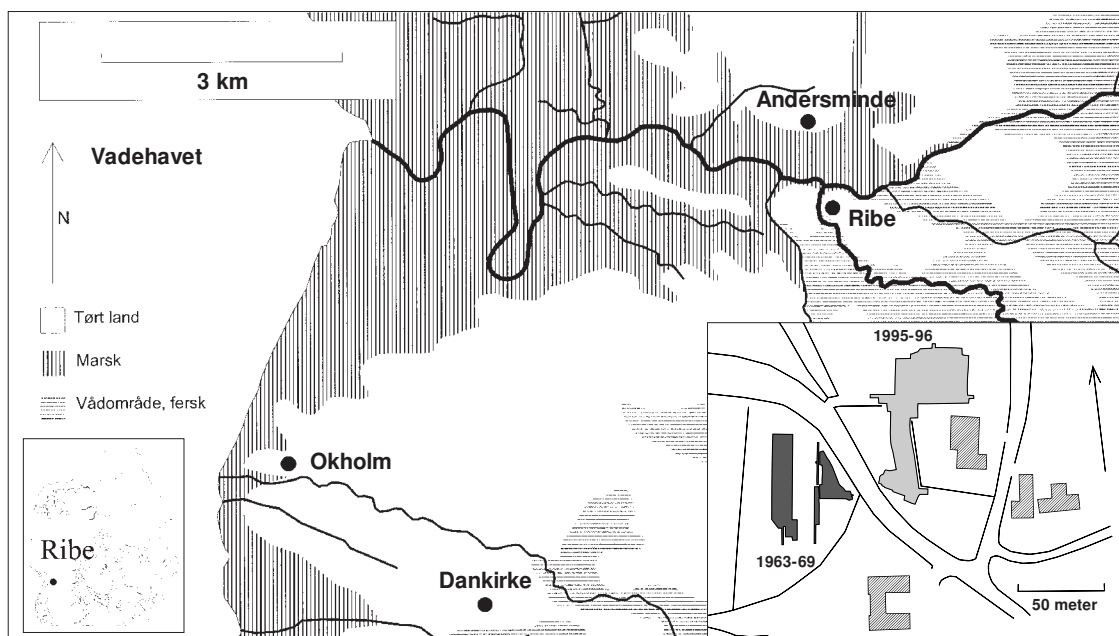

Fig. 1. Kort med de lokaliteter der omtales i artiklen. Indsat, detailkort, der viser udgravningsfelterne fra 1960'erne og 1995-96.

Karte mit Angabe von den im Artikel erwähnten Lokalitäten und Ausgrabungsfeldern aus den 1960er Jahren und 1995-96.

Topografi

Området henlå før undersøgelsen i 1995-96 som kombineret brak- og græsmark. Mod nord lå overfladen omkring kote 3,40 meter over Dansk Normal Nul (DNN), stigende mod syd til omkring 4,5 meter o. DNN.

Udgravningen afslørede i lighed med resultatet fra 1960'erne, at det meste af området var dækket af op til 50-60 cm fygesand, generelt dog omkring 30-40 cm. Fygesandsområdet blev afgrænset sikkert mod nord og delvist mod øst og vest, mens afgrænsningen ikke blev nået mod syd.

Under fygesandslaget fandtes i dele af det undersøgte areal et muldlag, hvor der kunne ses ardspor i to faser. Keramik fra pløjelaget kan datere denne dyrkningshorisont generelt til ældre jernalder (500 f.Kr.-200 e.Kr). Fygesandet kan således tidligst være aflejret i løbet af ældre jernalder. Bemærkelsesværdigt er det imidlertid, at dette muldlag under fygesandet manglede i den sydlige ende af udgravningsfeltet. Her var fygesandet aflejret direkte ovenpå undergrundssandet, og fygningen har altså været så kraftig, at hele det sandede muldlag er blevet blæst væk helt ned til undergrundssandet, inden der lagde sig et goldt og ufrugtbart lag sand. Ovenpå fygesandet anlagdes lige omkring begyndelsen af 8. århundrede en bebyggelse. På dette tidspunkt var der tilsyneladende ikke tilføjet nogen væsentlig humus. I et mindre areal omtrent midt i udgravningsfeltet var der således bevaret spor efter et få cm tykt vækstlag ovenpå fygesandet. I modsætning til udgravningerne i 1960'erne, hvor bebyggelsen fremkom i flere af fygesand adskilte niveauer, blev der ikke i denne omgang fundet bebyggelse i flere horisonter – hele bebyggelsen var således placeret ovenpå fygesandet.

Udgravningen 1995-96

Ved udgravningen blev der undersøgt ca. 1300 m² (fig. 2). I korte træk kan hovedresultatet opgøres således: 1 muligt langhus fra antagelig 8.-9. århundrede, 10 evt. 11 grubehuse fra 8.-9. århundrede samt 5 stolpebyggede langhuse fra 12.-13. århundrede. Hertil kommer en lang række anlæg i form af kulturlag, stolpehuller, affaldsgruber m.m. Hovedvægten i denne artikel vil blive lagt på grubehusene samt fundmateriale fra 8.-9. århundrede,

mens den middelalderlige bebyggelse kun vil blive omtalt kortfattet.

Udgravningsmæssigt blev hele overjorden fjernet med maskine ned til et niveau, hvor anlægsporene trådte frem. I den sydlige halvdel af udgravningen medførte denne fremgangsmåde, at et homogent 10-20 cm tykt kulturlag, der under det moderne pløjelag dækkede eller opfyldte mindre sænkninger i fygesandsoverfladen, blev fjernet med maskine på nær enkelte områder. Naturligvis er en række fund hermed bortgravet, men ingen i sikker relation til anlæg. Herefter skal det bemærkes, at vand- eller tørsoldning gennem 2 eller 4 mm net blev top-prioriteret – alle udgravede anlæg er uden undtagelse fuldstændig soldet. Der er ingen tvivl om, at netop soldningen af al jorden er en væsentlig årsag til, at fundmaterialet – som det senere vil vise sig – på nogle områder adskiller sig væsentligt fra, hvad man normalt finder ved udgravning af landbebyggelse fra 8.-9. århundrede.

Grubehusene

Grubehus III: Øst-vest orienteret rektangulært fyldskifte med rundede hjørner, max. 3,5 x 2,7 meter (fig. 3). Den vestlige gavlstolpe var synlig i fladen som en udposning. I fladen var det meste af fylden mørk, men også lysere lag kunne ses, især langs hele sydsiden. Grubehuset havde flad bund og var højest 34 cm dybt, generelt omkring 30 cm. Der kunne udskilles et diffust bundlag – antagelig et gulvlag. Konstruktionsmæssigt består huset af en gavlstolpe i henholdsvis vest- og østenden anbragt ca. 20-25 cm mod nord i forhold til midteraksen.

Funktion: kun få fund er fra bundlaget, bl.a. bugskår og et fragment af en vævevægt, hvilket ikke giver mulighed for en nærmere funktionsbestemmelse. Datering: grubehuset er opfyldt i første halvdel af 8. århundrede ud fra en vurdering af glasperler samt drejet og håndlavet keramik.

Grubehus IV: Øst-vest orienteret, rektangulært fyldskifte, med rundede sider og hjørner, max. 4,5 x 3,5 meter (fig. 4). I hver ende var gavlstolpen synlig i fladen som mindre udposninger. I fladen mørkt brungråt sand med en del rødlig let lerede områder mod vest. Største dybde 40 cm, generelt 35-40 cm, med flad bund. To gavlstolper tæt på

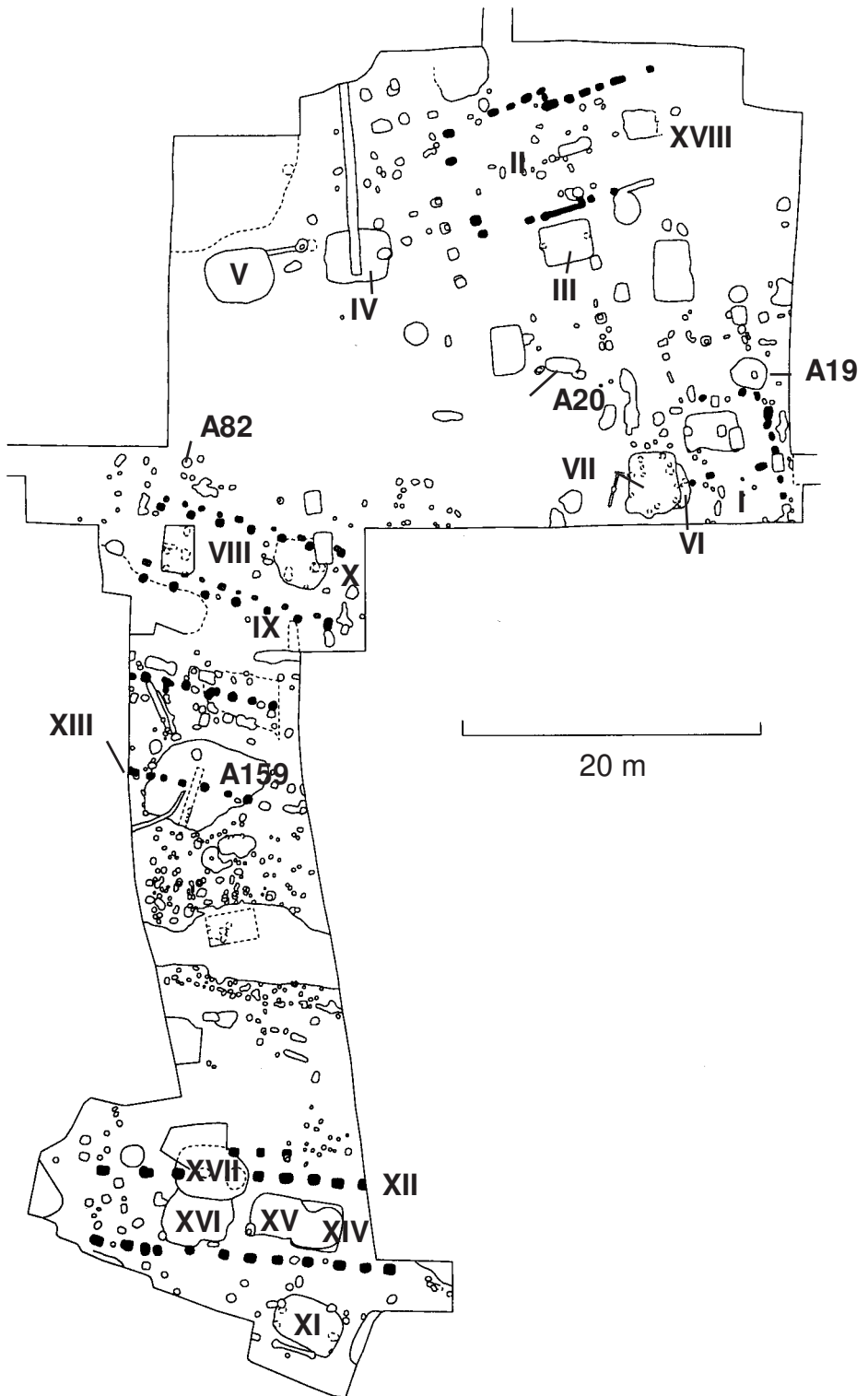

Fig. 2. Feltet 1995-96, med husnumre, samt numre på enkelte andre anlæg, der omtales i artiklen.

Das Feld von 1995-96 mit Hausnummern und Nummern von einzelnen anderen Anlagen, die im Artikel erwähnt werden.

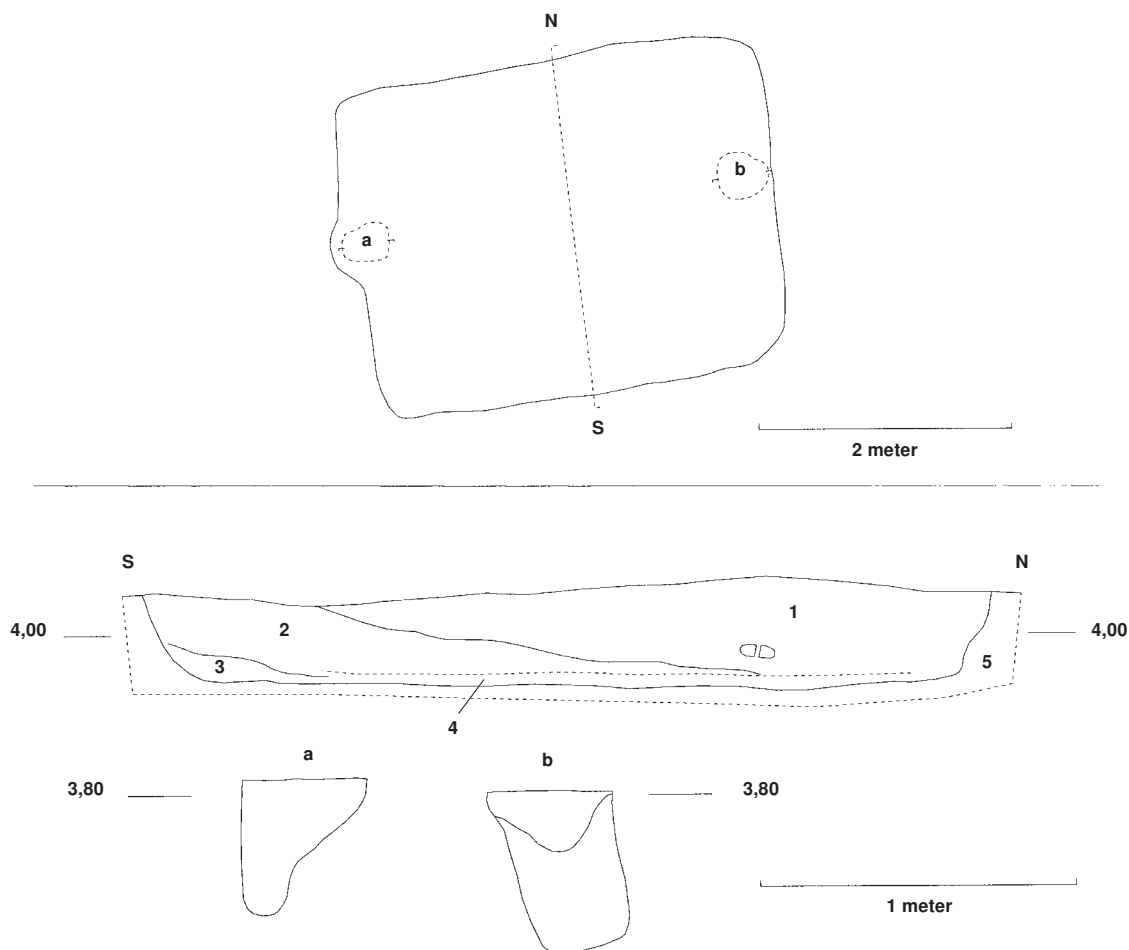

Fig. 3. Plan og snit af grubehus III.

Plan und Schnitt von Grubenhaus III.

hinanden i hver ende, samt to stolper i hver langsides dog anbragt usymmetrisk. Det er uklart, hvorvidt alle stolper har stået samtidigt i huset. Lagdelingen i tværprofilet og snittene af især stolpehullerne a-e viser ikke flere faser og tyder på samtidighed. Dog er den dobbelte placering af stolper i gavlene – usymmetrisk om midteraksen – usædvanlig og kunne antyde to faser, hvor de tagbærende stolper er blevet skiftet ud.

På husets bund fremkom en hel og et fragment af en væbevægt, samt en kvart tenvægt, hvilket kunne antyde vævning som husets funktion. Huset skal antagelig placeres i første halvdel eller omkring midten af 8. århundrede med en efterfølgende opfyldperiode ad flere omgange.

Grubehus V: Øst-vest orienteret, ovalt fyldskifte

med kraftigt rundede hjørner, max. 4,5 x 3,6 meter (fig. 5). I fladen var grubehuset vanskeligt af udskille i den nordlige side, da fygesandet her manglede, og husets fyld havde omtrent samme farve som det omgivende jernalderlige muldrag, bevaret i en dybde på 16-30 cm, med en generelt set flad bund. Huset var konstrueret med en rammeformet grøft med stærkt ujævn dybde, hvori en række kraftigere og dybere stolpehuller kunne udskilles, især midt for gavlene og ved de fire hjørner. Den rammeformede grøft havde ikke helt rette forløb, især øst- og nordsiden buede en del udad.

Funktion: Der kunne ikke udskilles et bundlag, hvorfor alle fund er samlet i en opsamling uden mulighed for nærmere vurdering. Fundene – der altså langt overvejende må stamme fra opfyldning-

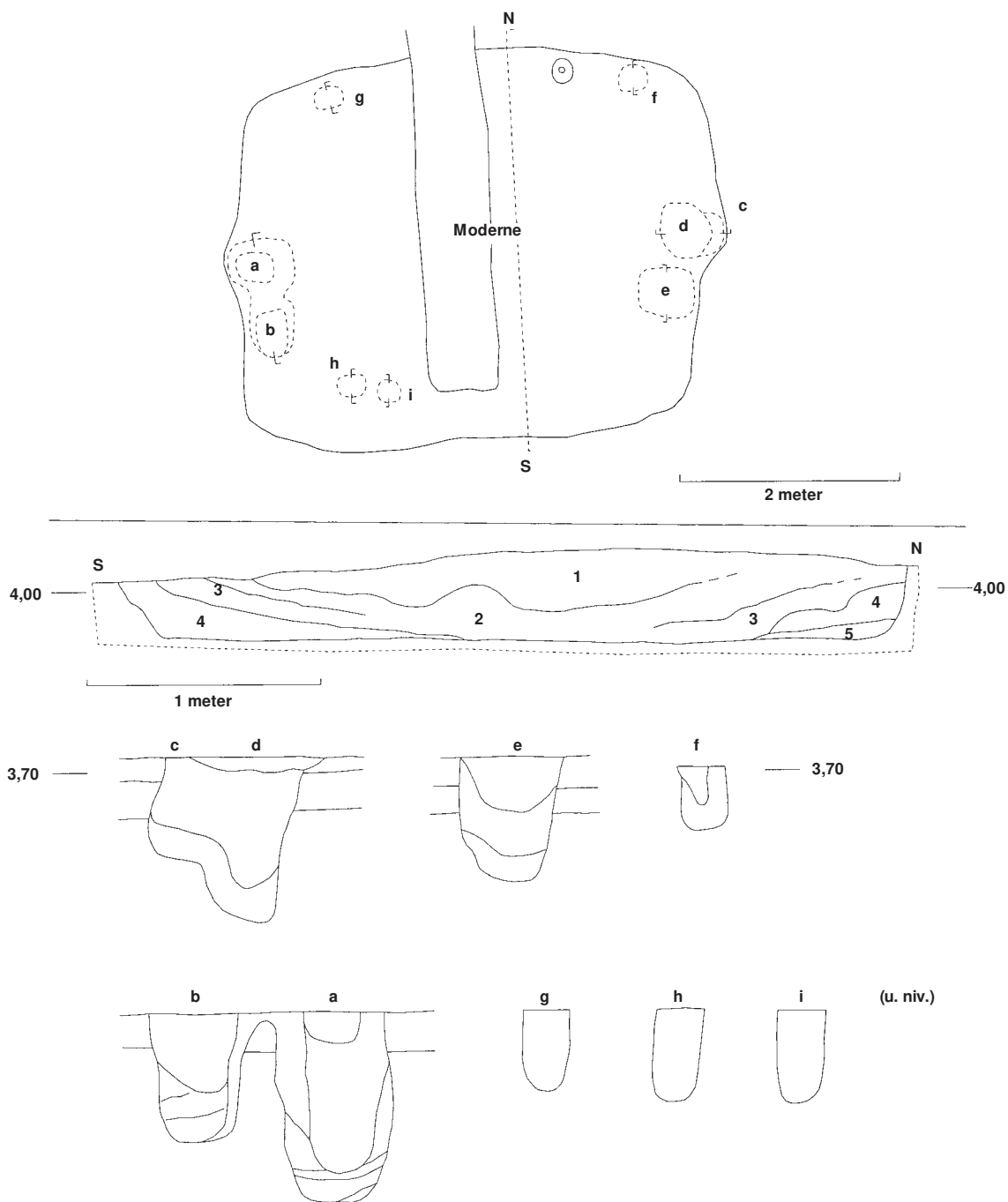

Fig. 4. Plan og snit af grubehus IV.

Plan und Schnitt von Grubehaus IV.

gen af hullet efter huset – kan dateres til 9. århundrede vurderet ud fra kombinationen af keramik, en perle samt del af en tenvægt i klæbersten.

Grubehus VI og VII: Grubehus VI var kun lidt

synligt i fladen, idet hovedparten var bortgravet af det yngre grubehus VII (fig. 6). Det har antagelig målt ca. 4 x 3 meter og været orienteret ca. øst-vest. Bunden var tilsyneladende flad at dømme ud

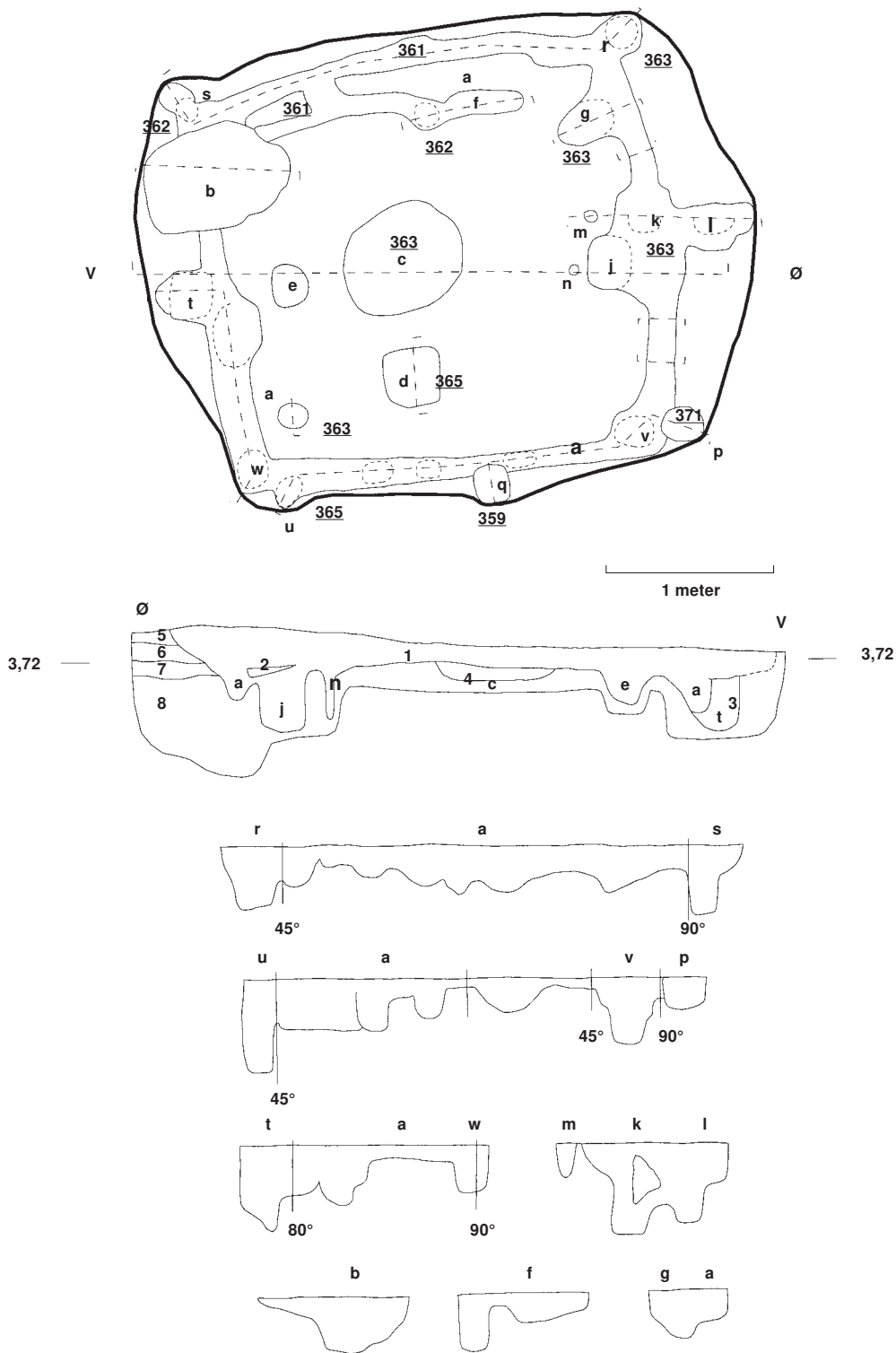

Fig. 5. Plan og snit af grubehus V.
 Plan und Schnitt von Grubenhaus V.

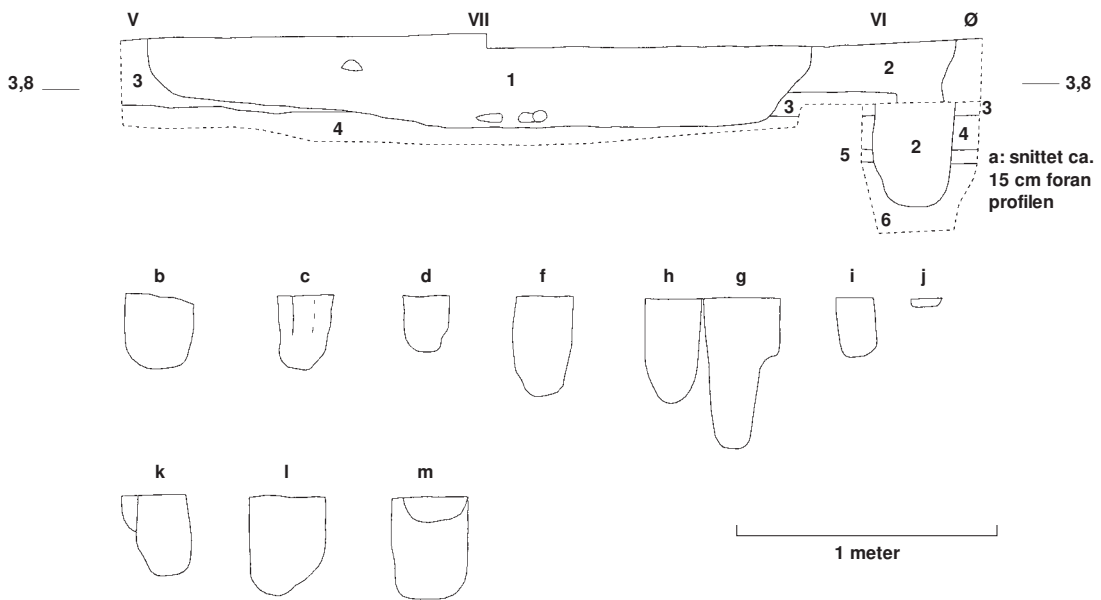
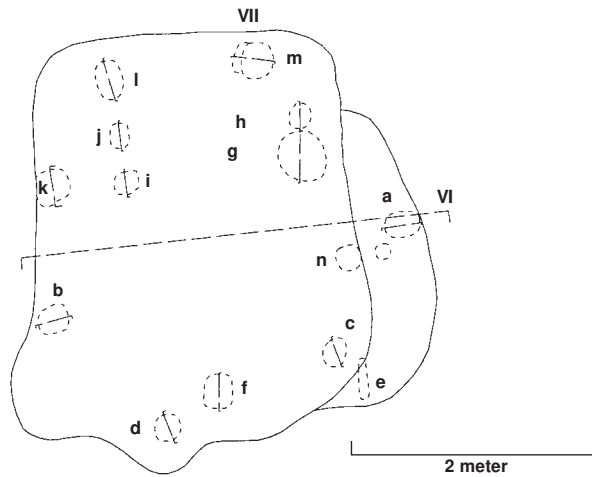

Fig. 6. Plan og snit af grubehus VI og VII.

Plan und Schnitt von Grubehaus VI und VII.

fra det korte profil, der er til rådighed, ca. 20-25 cm dybt. Grubehuset består af stolpehul a og b – ca. midt for hver gavl – samt antagelig stolpehullerne c, d, h og i. Disse giver dog grubehuset et noget ”vredet” udseende.

Grubehus VII er orienteret nord-syd, rektangulært med rundede hjørner, med en noget ujævn afslutning mod syd, max. 4,1 x 3,5 meter. Bunden er ujævn, med det dybeste parti i den østlige side

af huset, ca. 45-50 cm. Huset gennemskar flyvesandet og delvist det underliggende muldlag. Der kunne ikke udskilles et gulvlag. Centralt i huset, nær bunden, fremkom en plamage af ubrændt klægler. Stolpekonstruktionen bestod af en gavlstolpe (f) midt for sydgavlen, samt to tagbærende stolpehuller (l, m) placeret symmetrisk i nordgavlen. Hertil kommer stolpehuller langs siderne, men som i grubehus VI er tilhørsforholdet ikke helt sik-

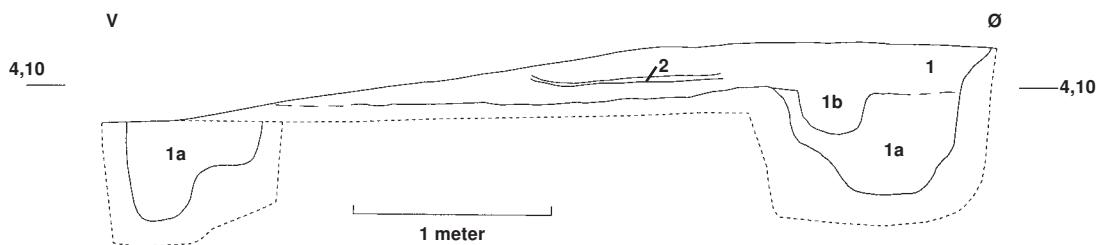
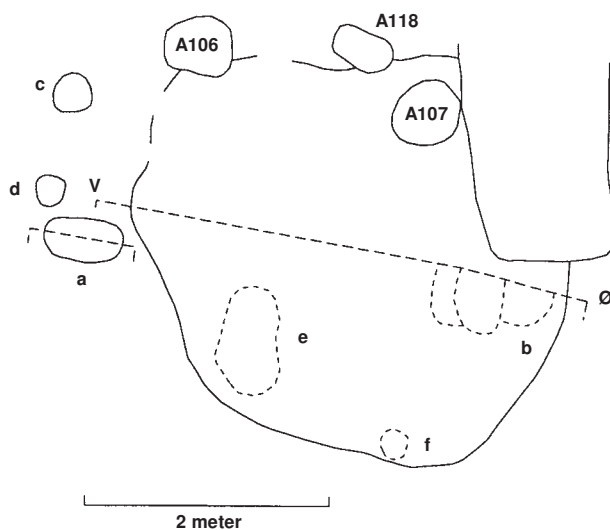

Fig. 7. Plan og snit af grubehus X.

Plan und Schnitt von Grubenhaus X.

kert. Antagelig hører stolpehullerne g, k og n til hus VI.

Ingen af husene kan funktionsbestemmes. Datering: Grubehus VI er opfyldt i første halvdel af 8. århundrede vurderet ud fra keramikken. Grubehus VII er opfyldt antagelig omkring 800 eller lidt senere vurderet ud fra keramik, glasperler, samt en ligearmet fibula.

Grubehus X: Delvist bortgravet/nedslidt grubehus, øst-vest orienteret, max. 4,5 x 3,25 meter (fig. 7). I fladen manglede den vestligste del. Bunden var flad, og husets største bevarede dybde i østenden var ca. 20 cm. Kraftigt stolpehul ca. midt for hver gavl, samt mindre stolpehul ved husets sydøst hjørne. Ikke noget entydigt gulvlag bevaret.

Fundene giver ikke mulighed for at vurdere husets funktion. Datering: Opfyldt efter midten af 8. århundrede vurderet ud fra keramikken.

Grubehus XI: Øst-vest orienteret, ovalt fyldskifte med rundede hjørner, samt buet side (nordsiden), mens syd- og østsiden var mere lige, ca. 4,6 x 3,0 meter (fig. 8). Generelt flad bund. Kraftigt stolpehul for hver gavl, der dog kun har været nedgravet ca. 30 cm under husets bundniveau. Ikke noget klart gulvlag, men fylden ændrede gradvist karakter fra top til bund. Midt for nordsiden samt i det sydøstre hjørne fandtes to små stolpehuller (d, e). Stolpehul c blev først erkendt i husets bundniveau, men er muligvis ældre eller yngre end huset, idet fylden adskiller sig fra fylden i de øvrige stolpehuller i grubehuset. Hvis stolpehul c alligevel skal opfattes som hørende til grubehuset, kunne c og b tolkes som indgangen til huset.

Funktion: fire vævevægte (den ene brudt i to dele) i gulvniveau eller nedre lag antyder, at væv-

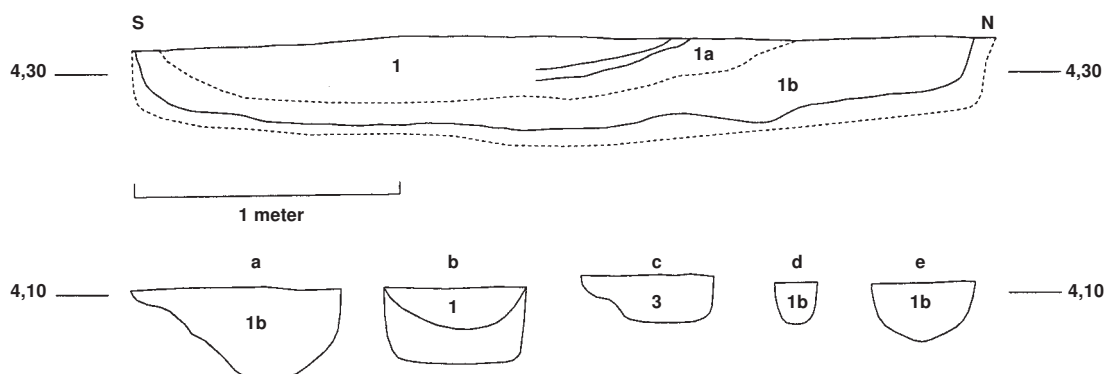
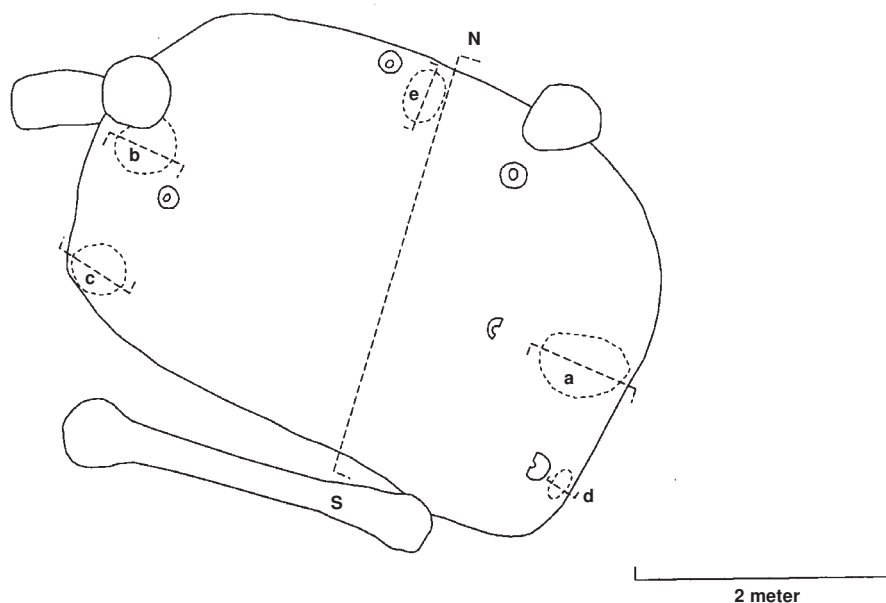

Fig. 8. Plan og snit af grubehus XI.

Plan und Schnitt von Grubenhaus XI.

ning har være udført i huset. Datering: Huset er opfyldt i første halvdel af 8. århundrede, antagelig i den senere del, vurderet ud fra keramikken og kombinationen af glasperler.

Grubehus XIV: Øst-vest orienteret, næsten kvadratisk fyldskifte, med rundede hjørner, max. 3,25 x 3,25 meter (fig. 9). Skæres i den vestlige ende af grubehus XV. Hvis fyldskiftet havde været komplet, ville den vestlige gavlstolpe nok have været synlig i fladen som en markant udposning og dermed gjort huset lidt længere, ca. 3,5 meter. I fla-

den var midten opfyldt af et gråsort sandet lag (lag 2), mens kanterne (lag 3 og især 4) var særdeles lyse. Husets største dybde var 50 cm. Bunden var noget afrundet med en mindre afsatslignende forhøjning langs den sydlige side. Den større dybde i det centrale parti skyldes nok primært en nedslidning af gulvet, da det ligger i det ret løse fygesand. Stolpekonstruktionen bestod af en større gavlstolpe ca. midt for hver gavl (stolpehullerne a og d), samt fire mindre stolpehuller, stolpehul c nær gavlstolpe a og stolpehullerne e, f og g langs syd-

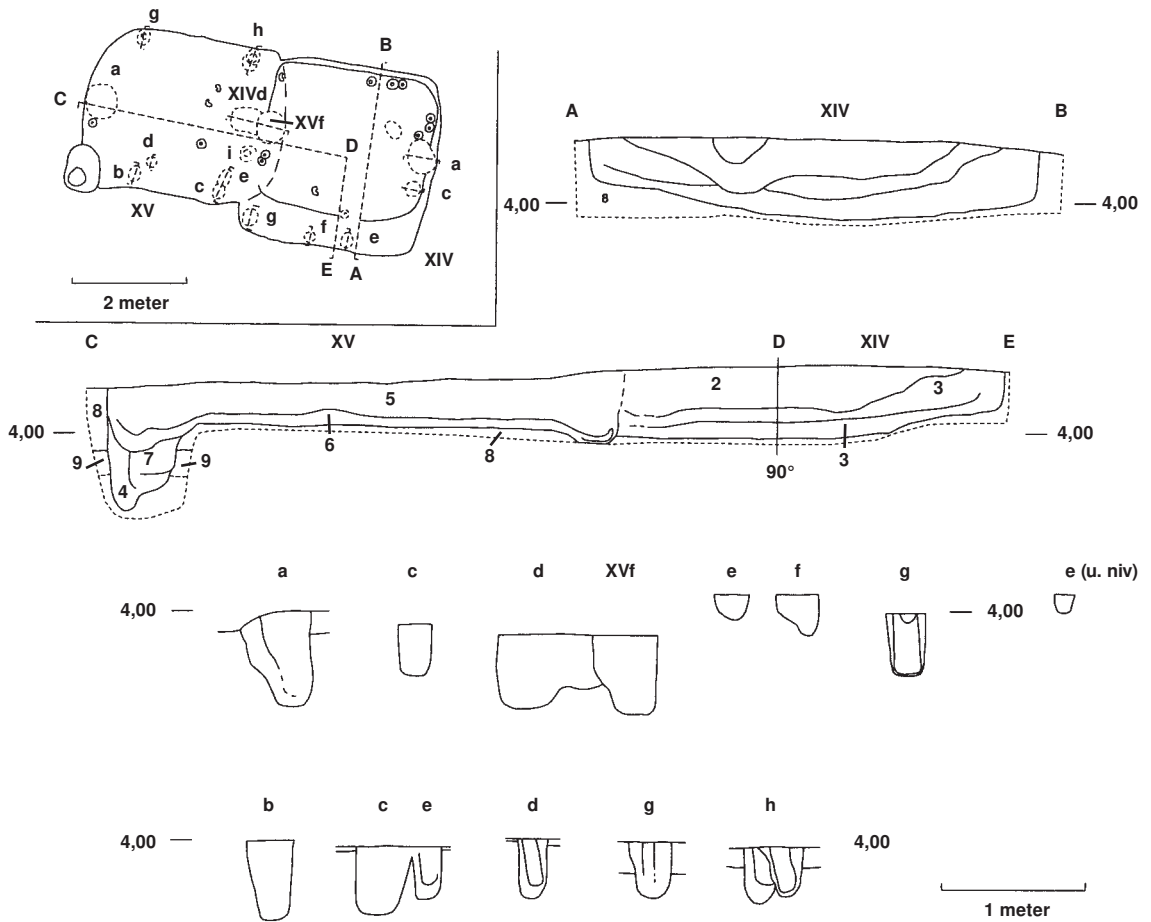

Fig. 9. Plan og snit af grubehus XIV og XV.

Plan und Schnitt von Grubenhaus XIV und XV.

siden. Tilhørsforholdet for stolpehul i er uklart, men antagelig grubehus XIV, da hullet overlejres af fund og lag fra det yngre hus XV. Der ses en symmetri i placeringen af stolpehullerne XIVc og XIVi i forhold til de tagbærende stolpehuller a og d i samme hus (samme slags "dobbelt tagbærende" fandtes også i grubehus IV).

I bundlaget fremkom der dele af mindst syv-otte ubrændte vænevægte samt en del småklumper af gråt klæg – antagelig ligeledes rester af vænevægte. Samlet tyder det derfor på, at grubehuset har været anvendt til vævning. Datering: Ingen daterende fund i bundlaget, mens opfyldningsfundene – primært keramik – kan dateres til første halvdel af 8. århundrede.

Grubehus XV: Øst-vest orienteret, rektangulært fyldskifte med rundede hjørner, max. 3,5 x 2,75 meter (fig. 9). Skærer vestenden af grubehus XIV. Bunden flad, huset generelt ca. 30 cm dybt. Stolpekonstruktionen bestod af en kraftig gavlstolpe, placeret midt for hver gavl (a, f), samt fire mindre stolpehuller, placeret symmetrisk to og to langs hver side (b, c og g, h). Desuden fremkom to stolpehuller (d, e) med en indbyrdes afstand på 135 cm, der antages at have udgjort de to bærende stolper til en opretstående væv. Aftrykket i stolpehullerne viser, at stolperne har været ca. 10 cm i diameter, samt at de har skrånet lidt ud mod husets væg. Hvis væglinien placeres lodret og midt i linien stolpehul b-c, og det antages, at væven har væ-

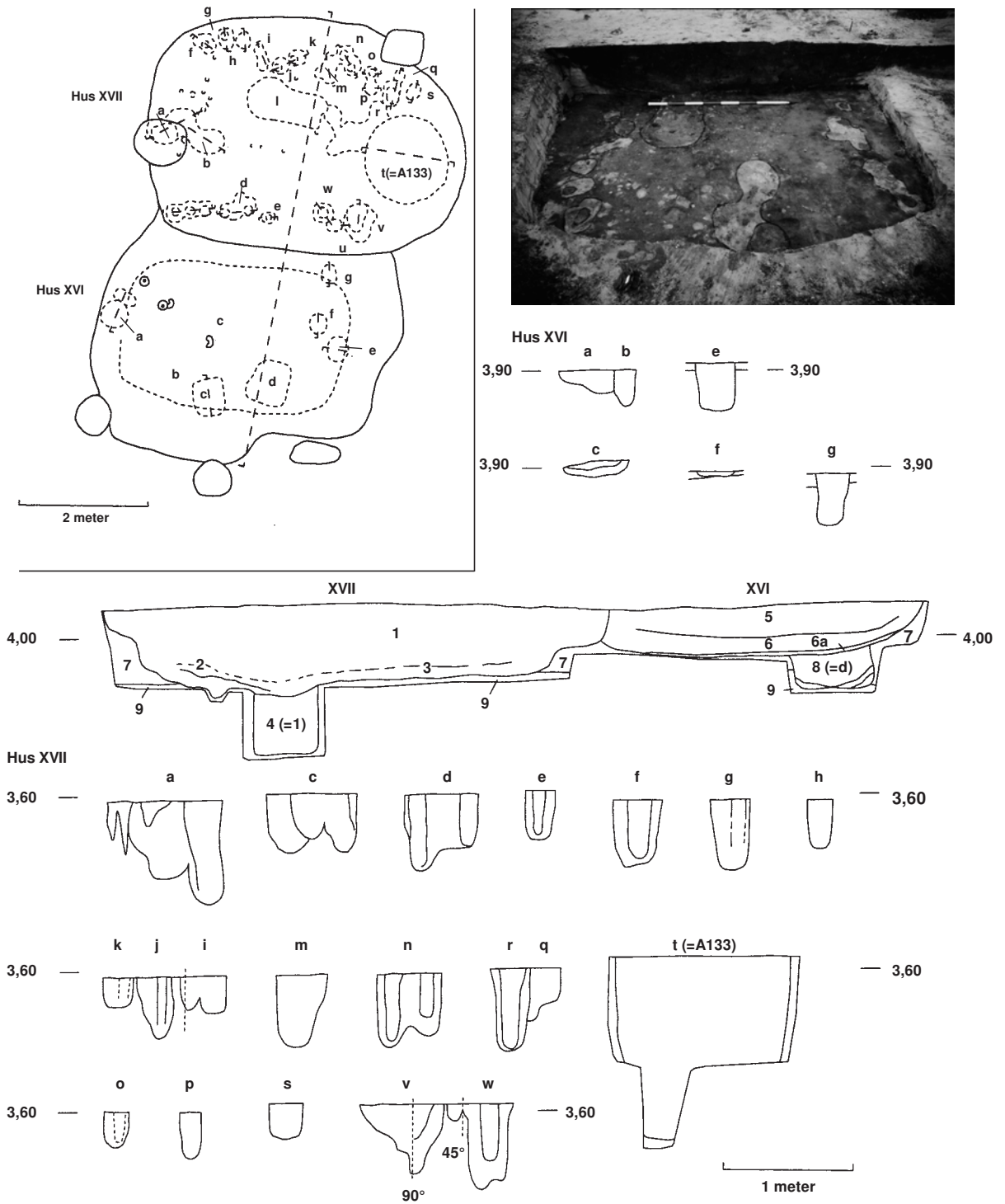

Fig. 10. Plan og snit af grubehus XVI og XVII. Billedet viser Grubehus XVII, delvis udgravet, set fra vest.

Plan und Schnitt von Grubenhaus XVI und XVII. Das Bild zeigt Grubenhaus XVII, teilweise ausgegraben, von Westen gesehen.

ret lænet op af væggen øverste del, kan højden på væggen beregnes til at være mellem 1,3 og 1,8 meter, mens væven har været en anelse længere grundet den skrå placering. Da den lavere grænse er mest sandsynlig, medførte det formodentlig en siddende arbejdsstilling ved væven.

Sporene efter den opretstående væv samt fem vævevægte og en plamage af ubrændt klæg (vævevægt?) viser, at grubehuset har været anvendt til vævning. Datering: Ingen daterende fund i gulvlaget, men huset må være opfyldt efter midten af 8. århundrede vurderet ud fra keramikken (overvejende halvkugle-randskår).

Grubehus XVI: Øst-vest orienteret, uregelmæssigt fyldskifte, hvis nordside var skåret af grubehus XVII, max. 4,5 x 3,25 meter (fig. 10). I fladen gråsort sandet fyld med en del trækul og slagger samt andet affald fra metalforarbejdning. Grubehuset var bevaret i en dybde på ca. 35-40 cm, med et lidt rundet gulvniveau. Der kunne udskilles et markant gulvlag, der havde en udstrækning på ca. 3,5 x 2,25 meter, svarende til knap 8 m². Stolpekonstruktionen var simpel med en tagbærende stolpe midt for hver gavl (stolpehul b (+a?) og e). Desuden er stolpehul g markant, og der er muligvis tale om en indgang mellem stolpehul e og g i husets østende. Anlæggene c og d, slagge- og trækulsholdige gruber, er begge ældre end huset, idet gulvlaget tydeligt overlejrede disse.

Funktion: På gulvet fandtes i den vestlige halvdel to og en halv ubrændte vævevægte samt en del udflydende pletter af ubrændt klæg, nok også fra vævevægte. Huset har antagelig været anvendt til vævning. Datering: Opfyldt – med nogen usikkerhed – i første halvdel af 8. århundrede vurderet ud fra bl.a. keramik og få støbeforme.

Grubehus XVII: Øst-vest orienteret, ovalt fyldskifte, næsten halvcirkulært i den østlige ende, max. 5 x 3,5 meter (fig. 10). I fladen rødbrunt heterogent sandet fyld. Skæres af stolper fra hus XII, men kun den ene kunne med sikkerhed udskilles i fladen (udeladt på fig. 10). Grubehuset var bevaret i en dybde på 55-60 cm og havde flad bund. I modsætning til de øvrige grubehuse gennemskar huset hele fygesandslaget og tangerede hermed den mørkebrune al-holdige og mere faste undergrund. Der kunne ikke udskilles noget egentligt gulvlag. Stolpekonstruktionen bestod af en kraftig

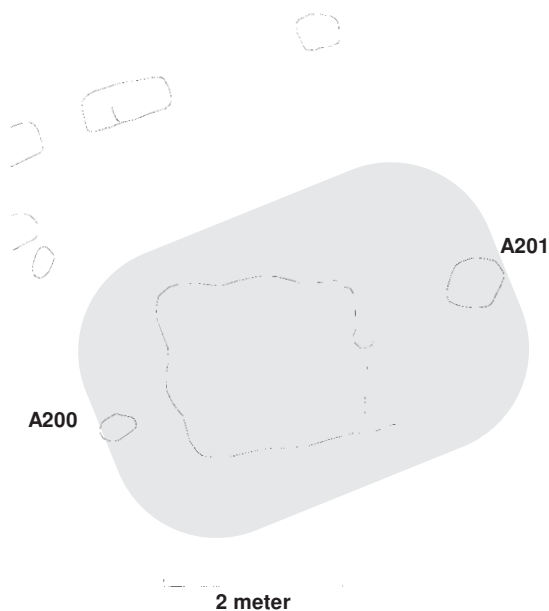

Fig. 11. Plan med angivelse af formodet udstrækning af grubehus XVIII.

Plan mit Angabe von der vermutlichen Ausdehnung von Grubehaus XVIII.

tagbærende stolpe i vestenden – evt. med en udskiftning (a-b), samt to uregelmæssige dobbelt-rækker af mindre men ret dybe stolpehuller langs syd- og nordsiden. Dobbelttrækkerne er ikke helt parallelle, afstanden mellem rækkerne er i øst ca. 2,25 meter og i vest ca. 2,6 meter. Stolpehullernes placering medfører, at husets har haft et gulvareal på omtrent 8 m². Det kan ikke afgøres, om alle stolpehullerne i de to rækker er samtidige, eller om der i lighed med de kraftige stolpehuller i vestenden har været tale om mere end én fase, men sidstnævnte er vel rimeligt i betragtning af den udskiftede tagbærende stolpe. Østenden er noget forstyrret af et stort cirkulært anlæg, hvis indhold af keramik daterer det til middelalderen. Det cirkulære anlæg kunne først nær bunden af grubehuset klart adskilles fra dette. Endelig fremkom i husets vestlige del en uregelmæssig samling af små pælehuller, hvis funktion ikke kendes. Alle var opfyldt med lyst gult fygesand, hvorfor de formodentlig må være trukket op, inden huset var gravet færdigt eller taget i anvendelse.

Funktion: To vævevægts-fragmenter og fire fragmenter af tenvægte i bundlaget er næppe

grundlag nok til at kalde det en vævehytte. Datering: Grubehuset er opfyldt tidligst omkring midten af 8. århundrede, dog snarere i løbet af 9. århundrede, vurderet ud fra keramikken.

Grubehus XVIII?: I fladen en diffus plet af kulturtjord (fig. 11). Udgravet til slut på sæsonen 1996, hvor hele området var dækket af ”nyt” fygesand. Desværre blev det ikke erkendt i udgravningsfasen, at der kunne være en sammenhæng mellem pletten og de to stolpehuller A200 og A201, der derfor ikke blev undersøgt. Den bevarede dybde af pletten var kun 5-8 cm. I dette område var fygesandet fraværende og anlægget lå direkte i det gamle fossile muldlag. Hvis den efter-rationaliserende tolkning er korrekt, har grubehuset været øst-vest orienteret med en længde på ca. 4,5 meter.

Der kunne ikke udskilles noget gulvlag. Fundene rækker ikke til at funktionsbestemme grubehuset, der ud fra keramikken vurderes til at være opfyldt i løbet af første halvdel af 8. århundrede.

Langhus I?: I udgravningens østkant fremkom et system af stolpehuller, der med nogen rimelighed må være resterne af et nord-syd orienteret, stolpebygget langhus (fig. 12). Huset er 6 meter bredt og afdækket i en længde på 9 meter. Afstanden mellem de to sæt tagbærende stolpehuller, hvoraf det ene er placeret i den formodede gavl er ca. 5 meter. Den indbyrdes afstand mellem stolpehullerne i det enkelte sæt er 2,75 meter på sættet i gavlen og 3,5 meter på det sydlige sæt.

Både afstanden på 5 meter, samt det tættestil-lede sæt i gavlen er træk, der genfindes på andre huse fra 8.-9. århundrede i Ribe-området². Vægforløbet tegner sig dog noget diffust – især vest-væggen – og tolkningen er derfor ikke sikker.

Grubehusene ligger spredt ud over hele det undersøgte område med en tendens til en gruppering i henholdsvis den nordlige og den sydlige ende (fig. 2). Om dette forhold er korrekt, vil dog kun kunne afgøres ved yderligere udgravninger. Grubehus III, IV og V ligger i forlængelse af hinanden, og man fristes umiddelbart til at tro, at de ligger langs en nordlig afgrænsning. Der er dog ikke andre spor, der tyder på en sådan afgrænsning, og da de tre grubehuse næppe er samtidige, er en sådan tolkning nok ikke rimelig. I tre tilfælde er der to grubehuse, der skærer hinanden (hus VI

Fig. 12. Hus I.

Haus I.

og VII, hus XVI og XVII, samt XIV og XV). Det er ofte et problem på andre pladser med grubehuse, der skærer hinanden, at afgøre hvilke, der er ældst og yngst³. I to af tilfældene her på Okholm samt i et lignende tilfælde i Ribe⁴, er det dog tydeligt, at det yngste grubehus også er det dybeste, selvom det måske blot drejer sig om 5-10 cm. Forklaringen er antagelig den, at man har ønsket en ”ren” bund i det yngste hus. Derfor har man fortsat nedgravningen, indtil man var under bundniveauet på det eller de ældre grubehuse, som man enten tilfældigt stødte på eller måske var vidende om, tidligere havde ligget her. Måske kan samme model bruges i sammenhænge, hvor stratigrafien ikke kan aflæses på jordlagene?

Grubehuse bliver sædvanligvis koblet sammen med vævning, og her adskiller Okholm sig på ingen måde. Og forholdet er det samme som på de fleste pladser: kun få af husene giver mere håndfaste beviser i den retning, mens hovedparten enten ikke kan funktionsbestemmes eller kun med en vis usikkerhed. Grubehus XV med både vævevægte i bundlaget samt stolpehulsspor efter en opretstående væv må da siges at være af den bedre af slagsen.

Hovedparten af fundmaterialet er fra den fyld, man enten bevidst har opfyldt tomten efter et nedlagt grubehus med, eller har tilført over længere tid. De fleste af grubehusene på Okholm lader til at være opfyldt på én gang. Fundene i opfyldningen behøver således ikke at have noget som helst med grubehuset eller dets funktion at gøre, men afspejler aktivitet i grubehusenes umiddelbare omgivelser. Der kan dog opstå den mærkværdige situation, at affald m.m. fra et "aktivt" grubehus smides på jorden udenfor grubehuset, hvorefter det nogle år senere ender sammen med andet jord som opfyldning i det samme eller et andet grubehus.

Den middelalderlige bebyggelse

Til det samlede billede af Okholm hører den middelalderlige bebyggelse. Som tidligere nævnt, vil den kun blive omtalt ganske kort i denne sammenhæng. I 1960'erne fandtes to brønde, hvoraf den ene indeholdt en blyglaseret kande, mens den anden er dendrokronologisk dateret til 1125 e.Kr⁵. Fra udgravningerne stammer også en del middelalderlig keramik m.m., uden at der har kunnet udskilles sikre huskonstruktioner.

Udgravningen i 1995-96 afdækkede fem hus-tomter eller dele deraf (fig. 13), som kan dateres til 12. århundrede, samt evt. dele af 13. århundrede (hus II, VIII, IX, XII og XIII). Hus VIII og IX overlapper hinanden, mens de øvrige ligger spredt over hele det udgravede område, og derfor i princippet kan have stået samtidigt. Det skal dog bemærkes, at husene findes i tre orienteringer omkring akse øst-vest. Hus XIII har én orientering, hus XII og hus VIII+IX har en anden, mens hus II har en helt tredje orientering. Uden at man med sikkerhed kan udlede noget af det begrænsede udgravningsfelt, kan husenes forskellige orienteringer tolkes derhen, at der har eksisteret mere end én gårdsenhed samtidig, eller at husene repræsenterer flere faser i samme gård, som har flyttet lidt rundt i området med de skiftende orienteringer af husene til følge.

Fundmaterialet er på det jævne, som det så ofte er tilfældet ved middelalderbebyggelser, dog må fremhæves en spredt forekomst af importeret keramik, nemlig otte stykker Pingsdorf, et stykke Paffrath – begge importtyper fra Rhinområdet –

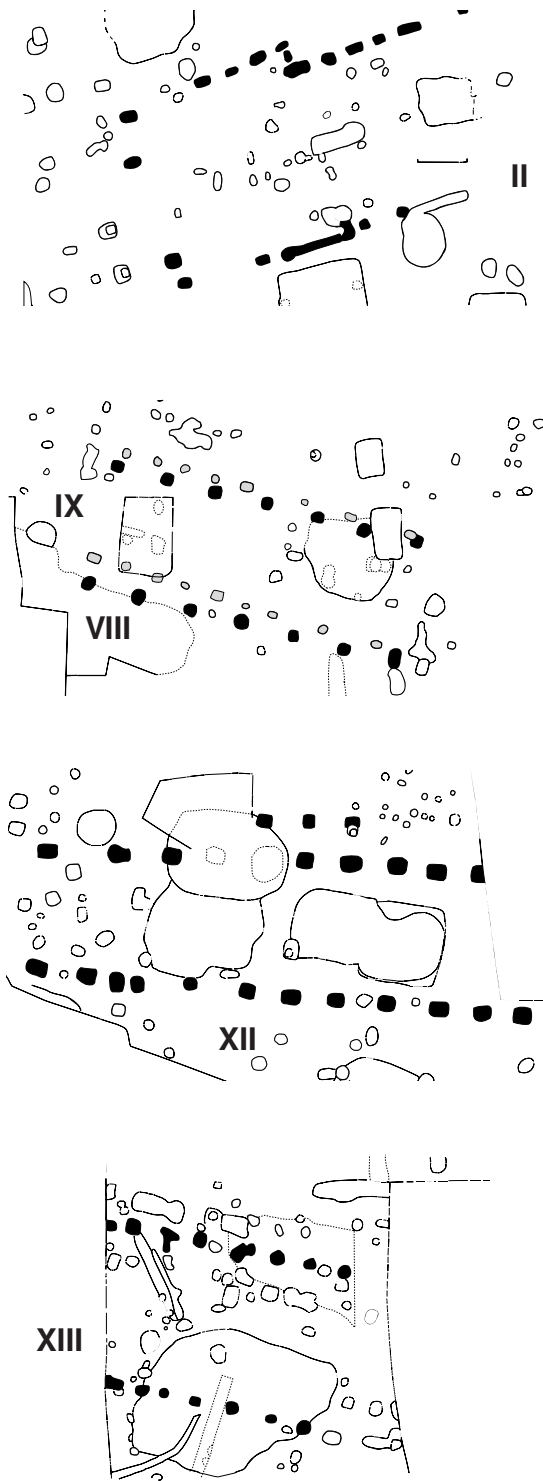

Fig. 13. De fem middelalderlige huse. Hus XII er 20 meter langt.

Die fünf mittelalterlichen Häuser. Haus XII ist 20 Meter lang.

samt et skår af en grønglaseret sandsynligvis flandersk kande, såkaldt godstype B2⁶.

Fundmaterialet fra 8.-9. århundrede

Hovedparten af fundene består af helt sædvanlig hjemlig keramik, væve- og tenvægte, brændt ler samt fragmenter af kværnsten af basalt – altså det normale billede, der kendes fra talrige andre landbebyggelser. Det er dog ikke disse helt almindelige forekommende genstande, der skal omtales i det følgende. Det er derimod de genstande, der på den ene eller anden måde bidrager til at adskille Okholm fra ”almindelige” landbebyggelser.

I forbindelse med vandsoldningen af jorden fremkom der, især i grubehusene og enkelte større affaldsgruber og kulturlag, et genstandsmateriale, der på mange punkter minder om det, der siden 1970’erne er fundet på markedspladsen i Ribe. Ikke overraskende er mængden dog langt mindre, end det er tilfældet i Ribe, men elementerne er de samme. Fundene dokumenterer tydeligt, at flere forskellige håndværk er repræsenteret og har været udøvet på stedet. En række importerede genstande fuldender billedet af et særpræget fundmateriale (fig. 14).

Perlemageren

I udgravningens nordlige del fandtes i et lille diffust kulturlag (fig. 2, A20) en række ganske små glasdråber og udtrukne glastråde med pincetaftryk – et typisk affaldsmateriale fra glasperleproduktion. I samme lag fandtes også råmateriale i form af glassplinter samt enkelte glasperler (fig. 15). Affaldsmaterialet viser med al tydelighed, at produktionen har foregået på stedet, selv om der ikke blev fundet spor efter den glasovn, som perlemageren har benyttet sig af. Mange af glasdråberne er kun få millimeter store og bevæger sig ikke langt væk fra arbejdsstedet. Værkstedstesterne minder i både type- og farvesammensætning særdeles meget om det materiale, der findes i Ribe gennem første halvdel af 8. århundrede. Der er således intet, der taler imod også at datere perleproduktionen på Okholm til denne periode. Mængden er dog ikke større, end det for den sags skyld godt kunne hidhøre fra en enkelt dags produktion, men spredt over resten af det undersøgte areal fandtes imidlertid også få stykker rå- eller

affaldsglas, samt enkelte halvfabrikata (fig. 16a-b). Perlemageren har altså næppe kun været på besøg en enkelt gang.

Perlemagerens produkter – perlerne – er også velrepræsenteret især i grubehus XI og affaldsgruben A17, hvor der tillige fandtes både råmateriale og affald fra fremstilling af perler (fig. 16a-b). Blandt perlerne er både typer, der kan være fremstillet på stedet eller f.eks. i Ribe i 8. århundrede, samt nogle af de mest almindelige importerede perler fra omkring og efter ca. 800 e.Kr., dvs. få afskårne og segmenterede perler samt en enkelt segmenteret, guldfolieret perle.

I tilknytning til perlemageren bør hulglasskårene også nævnes. Det har på det seneste været noget diskuteret, hvorvidt de flere tusinde skår fra hulglas, der er udgravet på markedspladsen i Ribe, stammer fra importerede men transportskadede og ituslåede hele hulglas, eller om de er resultatet af en bevidst import af glasskrot, enten i form af en import fra Mellemeuropa eller i form af en mere ”lokal” dansk/skandinavisk indsamling af glasskår fra hulglas, der er gået i stykker under brug⁷. Antagelig er der tale om en kombination, altså både i form af en import af hele hulglas, men også en indsamling og genbrug af glasskår fra ødelagte hulglas. Således bidrager i hvert fald en del af hulglasskårene til perlemagerens samlede råmateriale.

På Okholm fandtes ved udgravningerne i 1960’erne tre hulglasskår⁸, mens der ved de nye udgravninger fremkom 14 skår (fig. 17). Heraf er dog kun fire stk. fundet i anlæg, hvor der også findes affald og råmateriale fra perlefremstilling, mens de øvrige ni hulglasskår er fundet enten i anlæg uden andet glas eller i anlæg med f.eks. glasperler. Materialet er dog alt for lille og sporadisk til at bidrage væsentligt til diskussionen om hele hulglas og/eller håndtering af skrotglas ud over at kombinationen ’perlemager’ og ’hulglasskår’ er tilstede på Okholm.

Metalhåndtering

Sporene efter metalhåndtering kan groft deles i to hovedgrupper: jernsmedning/-forarbejdning samt metalstøbning – to helt forskellige håndværk, der hver især har krævet specialviden.

Jernhåndteringen er bedst dokumenteret gennem de ca. 22 kilo jernslagge, der er opsamlet.

Grubehus	Opfyldperiode	Perlemageraffald eller råmateriale	Perler	Hulglas	Rav	Metalstøber		Fragmenter af avissten		Jernslagge		Keramik	Klæbersten	Monter	Diverse	
						Støbef.	Digler	Antal	gram	Antal	gram					Import
Grubehus III	1. halv. 8. årh.	4	5	1	1	1	1	6	278	3	17					
Grubehus IV	Midt + 2. halv. 8. årh.	2	3	3	4*		3 (heraf 2 m. guld-dråber)	4	315	1	35			1 penning 1 sceattas		
Grubehus V	9. årh.		1										2#		1 frag. sømglatter	
Grubehus VI	1. halv. 8. årh.						4 (heraf 1 m. guld-dråber)									
Grubehus VII	9. årh.	2	3	1	8			1	3	5	160				1 ligearmet fibula	
Grubehus X	2. halv. 8. årh.				1											
Grubehus XI	1. halv. 8. årh.		10	1	66	2		7	63	26	720					
Grubehus XIV	1. halv. 8. årh.		1	1	1 perle	2		7	724	11	68			1 romersk		
Grubehus XV	2. halv. 8. årh.							1	6							
Grubehus XVI	1. halv. 8. årh.?	2				9		82	1403	?	12130					
Grubehus XVII	(2. halv. 8. årh.) 9. årh.						8 (heraf 3 m. guld-dråber)									1 sølvnål 1 bjergkrystalperle
Grubehus XVIII	1. halv. 8. årh.	1	1		1	8		65	734	?	5958					
Kulturlag A159	9. årh.		1											1 penning		
Kulturlag A20	1. halv. 8. årh.	30	3													
Grube A17	1. halv. 8. årh.	9	11			1	1 m. guld-dråber	3	31	?	16			1 sceattas		1 rå-granat 1 bronzeperle
Grube A19	1. halv. 8. årh.		1	1	1	19		5	48							
A30				1												
A35			1	5				8	187	16	1690					
A81				1												
A82 (esse)								12	118	?	1480					
A156																
A182		1"	1			1								1 Muschelg.		
Løsfund		52	41	14	84	42	98	201	3910	0	22274	9	51	3	5	1 hel sømglatter

* heraf 1 forarbejdet til spillebrøk # heraf 1 fragment af tenvægt **indlægningsten til smykke

Fig. 14. Udvalgte fund fra grubehuse og øvrige anlæg.

Ausgewählte Funde aus dem Grubenhäusern und übrigen Anlagen.

Fig. 15. Råglas, affald og perle fra kulturlag A20. Foto: Brian Kristensen.

Rohglas, Abfall und Perle aus der Kulturschicht A20.

Hovedparten var fyldt ned i opfyldslagene til grubehus XVI og XVII. Som beskyttelse af blæsebælgen – der var nødvendig for at opnå de høje temperaturer – har man anvendt en såkaldt avlssten. I langt de fleste tilfælde har den bestået af en halvcirkelformet 5-8 cm tyk lerskive med et centralt blæsehul, hvorigennem luften har kunnet passere fra blæsebælgen og ind i essen. Den side,

Fig. 17. Skår fra drikkeglas. Det sorte skår med gule striber øverst til højre er 2,0 cm langt. Foto: Brian Kristensen.

Scherben von Trinkglas. Die schwarze Scherbe mit den gelben Streifen oben nach rechts ist 2 Zentimeter lang.

der vender ind mod essen, udsættes for så høje temperaturer, at leret nærmest smelter til glas – oftest i en grålig eller grøn farve. På et tidspunkt sprækker ydersiden af, og de afskallede, ”glase-rede” stykker kaldes avlsstens-fragmenter eller es-esten. Både jernsmeden og metalstøberen har anvendt avlssten af ler, og kun nærmere studier – som ikke er foretaget på Okholm-materialet – kan

Fig. 16. Råglas, affald og perler fra grubehuse og div. anlæg. Perlen af bjergkrystal i hus XVII er 2,0 cm lang. Foto: Brian Kristensen.

Rohglas, Abfall und Perlen aus Grubenhäusern und anderen Anlagen. Die Perle aus Bergkristall in Haus XVII ist 2 Zentimeter lang.

Fig. 18. Bronzestøbergruben A19 delvist udgravet. Bemærk det kraftige, sorte trækulholdige lag i bunden. Foto: Claus Feveile.

Die Bronzengiessergrube A19, teilweise ausgegraben. Bemerken Sie die kräftige, schwarze Schicht von Holzkohle am Boden.

afsløre til hvilket håndværk, en avlssten har tilhørt.

Resterne af en jernsmeds esse blev også udgravet (A82). Her fandtes foruden jernslugter og avlsstens-fragmenter også en portion hammer-skæl, der er små jernflager, der er sprunget af jernemnet, når smeden slog på det. Nu er jernsmedning jo ikke et sjældent håndværk – mon ikke der har været en smed i hver en landsby på det tidspunkt?

Dygtige metalstøbere, der har håndteret både uædle og ædle metaller, er derimod ikke et normalt syn i bebyggelser fra 8. århundrede. I dette tilfælde har vi oven i købet resterne efter en metalstøbers værkstedsplads bevaret (fig. 2, A19). Den tegnede sig i fladen som et næsten cirkulært fyldskifte, ca. 2,4 x 2 meter, fordybet ca. 18-20 cm under udgravningsfladen (fig. 18). I bunden var et kraftigt, sort, trækulholdigt, dækkende lag, der indeholdt rester fra metalstøbning: skår af smeltdigler, støbformsfragmenter af ler, samt avlsstens-fragmenter (fig. 19). Den meget entydige fundsammensætning samt fundenes placering i det trækulsholdige lag i bunden af gruben viser med al tydelighed, at selve støbearbejdet har foregået på bunden af gruben. Der var ikke bevaret spor efter nogen form for læskærm eller tagkonstruktion i forbindelse med gruben.

Enkelte af støbformene har bevaret aftryk efter den støbte genstand, men det har desværre ikke været muligt at identificere dem. Især diglerne påkalder sig opmærksomhed. Der er bl.a. fragmenter af digler med hældetud – en digleform, der er

velkendt i yngre romersk og germansk jernalder. Herved adskiller de sig noget fra de digler, der er fundet på markedspladsen i Ribe. Her er så godt som alle digler cylindriske med en tap eller evt. et lille øre på den ene side – og uden hældetud. Desværre findes der kun få spor af metalstøbere fra første del af 8. århundrede i Ribe – langt hovedparten af metalstøbermaterialet i Ribe er fra sent 8.

Fig. 19. Et udvalg af støbformsfragmenter, digleskår, avlsstensfragmenter, samt en bronzeklat fra bronzestøbergruben A19. Støbformen øverst til højre er 3,6 cm lang. Foto: Brian Kristensen.

Eine Auswahl von Giesformfragmenten, Tiegelscherben und einem Klumpen Bronze aus der Bronzengiessergrube A19. Die Giesform oben nach rechts ist 3,6 Zentimeter lang.

århundrede og første halvdel af 9. århundrede, og der er derfor ikke ret meget sammenligningsmateriale. En enkelt glasperle i gruben har sine nærmeste paralleller til glasperler, der kendes fra de ældste lag i Ribe⁹. Det er således vanskeligt at datere støbegruben præcist. Den kan udmærket være fra f.eks. først i 8. århundrede, men det kan på den anden side heller ikke udelukkes, at den er fra f.eks. 7. århundrede – og dermed ældre end markedspladsen i Ribe.

Fig. 20. Et udvalg af støbeformsfragmenter fra fylden i grubehus XVI og XVII. Fragmentet øverst til venstre måler ca. 4,3 x 3,1 cm. Foto: Brian Kristensen.

Eine Auswahl von Gießformfragmenten aus der Füllung in Grubenhaus XVI und XVII. Das Fragment ganz oben nach links misst etwa 4,3 x 3,1 Zentimeter.

Fig. 21. Digleskår med dråber af guld, fra grubehus IV, VII og XVII. Stykket nederst til højre måler ca. 2,1 x 1,8 cm. Foto: Brian Kristensen.

Tiegelscherbe mit Tropfen aus Gold, aus Grubenhaus IV, VII und XVII. Die Scherbe ganz unten nach rechts misst 2,1 x 1,8 Zentimeter.

Som det gjaldt for perlemageren, er affaldsmængden ikke særlig stor – men igen skal det bemærkes, at der også findes støbeformsfragmenter og digleskår – endda relativt mange med guldråber – spredt ud over det udgravede område (fig. 20-21).

Ravsliberen

Ravstykker er især fundet i tilfyldningen af grubehus XI, hvorfra 66 småklumper foreligger, mens yderligere 18 stykker fandtes spredt i mange anlæg. Det drejer sig om små uforarbejdede klumper på nær en perle af rav samt det eneste stykke, der viser spor efter bearbejdning, nemlig et groft tilskåret forarbejde til en spillebrik. Selv om materialet er spinkelt, er der dog næppe tvivl om, at ravsliberen også har virket i Okholm.

Keramikeren

En særlig gruppe af grovkornet drejet keramik, der tidligere kun kendtes fra markedspladsen i Ribe, havde gennem en længere årrække voldt problemer – ingen kunne finde ud af, hvor keramikken stammede fra, og i lang tid anså man den for at være importeret til Ribe fra et ukendt europæisk sted. I Okholm blev der så i 1995-96 fundet 51 skår fra mindst 4-5 kar fordelt på tre grubehuse og en enkelt affaldsgrube (fig. 22). En række analyser af leret har herefter sandsynliggjort, at disse drejede lerkar har været fremstillet både i Ribe og Okholm¹⁰. Dette resultat var overraskende, idet man hidtil mente, at man ikke producerede drejede lerkar i Danmark før end i middelalderen – omkring 1200¹¹. Fundene fra Ribe og Okholm viser imidlertid, at pottemagerhjulet blev anvendt i dette område allerede knap 500 år før – ganske vist blot i en kort periode mellem ca. 720 og 750. For nylig er der i Emmersbüll-Toftum, ca. 20 km syd for den dansk-tyske grænse, ud mod marsken, dukket endnu en plads frem med keramik af denne type¹².

Importeret keramik

Ni små stykker keramik skiller sig ud fra den grovere lokale keramik. Det drejer sig om to skår af Tating-keramik, der især kendes som kander dekoreret med pålagt tin-folie i overvejende geometriske mønstre; 1 Badorf-skår med rullestempel-dekoration og tre uden – men antagelig

også af Badorf eller Badorflignende type. Badorf og Tatingkeramik har deres oprindelse i Rhinområdet, men de to sidste importerede stykker keramik, er såkaldt Muschelgruss-keramik dvs. keramik magret med knuste muslingeskaller, som blev fremstillet i det Frisiske område.

Mønter

Sidst, men absolut ikke mindst, skal udgravningens mønter nævnes. I alt fandtes der fem mønter, der tilsammen spænder over op mod 500 år. Alle mønterne er dårligt bevaret – det lange ophold i jorden har tæret hårdt på dem – men præget kan dog identificeres på dem alle.

Den ældste er en lille romersk bronzemønt, præget ca. 330 e.Kr. i anledning af, at man på dette tidspunkt officielt flyttede Romerrigets hovedstad fra Rom til Konstantinopel (nuværende Istanbul). Helt i tråd med Romerrigets ofte meget symbolfyldte møntpræg ses på den ene side en 'personificering' af byen Rom i form af et hjelmhovedet i profil, mens den anden side i ét billede viser hele essensen i legenden om Roms tilblivelse nemlig Romulus og Remus, der dier ulvinden (fig. 23.1-2). Romerske bronzemønter fra 4. århundrede er ikke helt almindelige i Danmark, men findes dog nu og da. I dette tilfælde, hvor mønten dukker op i et grubehus fra 8. århundrede, svarer mønten til lignende mønter og andre romerske antikviteter, der også kendes fra markedspladsen i Ribe¹³.

Sent i 7. århundrede udvikles en helt selvstændig gruppe af små sølv mønter med vidt forskellige præg i Nordvesteuropa: sceattas. Mønterne har deres højdepunkt i første halvdel af 8. århundrede og afløses i store områder af andre mønttyper omkring midten af 8. århundrede. Her udgør i det mindste Ribe (og måske også omegnen?) en undtagelse. I markedspladslagene i Ribe fortsætter cirkulationen og dermed tabet af en enkelt type af sceattas, den såkaldte Wodan/monster, nemlig helt frem til slutningen af århundredet. På markedspladsen i Ribe er der efterhånden udgravet lidt mere end 200 sceattas, mens der i Dankirke, ca. 2,6 km øst for Okholm, ved udgravninger i 1960'erne fandtes 10 sceattas, samt tre lidt ældre mønter, én af guldblandet sølv og to af sølv¹⁴. I Okholm fandt vi to sceattas, den ene – en Porcupine – i fylden til et grubehus, den anden – en Wo-

Karret

Fig. 22. Udvalgt drejet, lokalt keramik. Photodraw: Steen Hendriksen.

Ausgewählte, gedrehte Keramik. Lokal hergestellt.

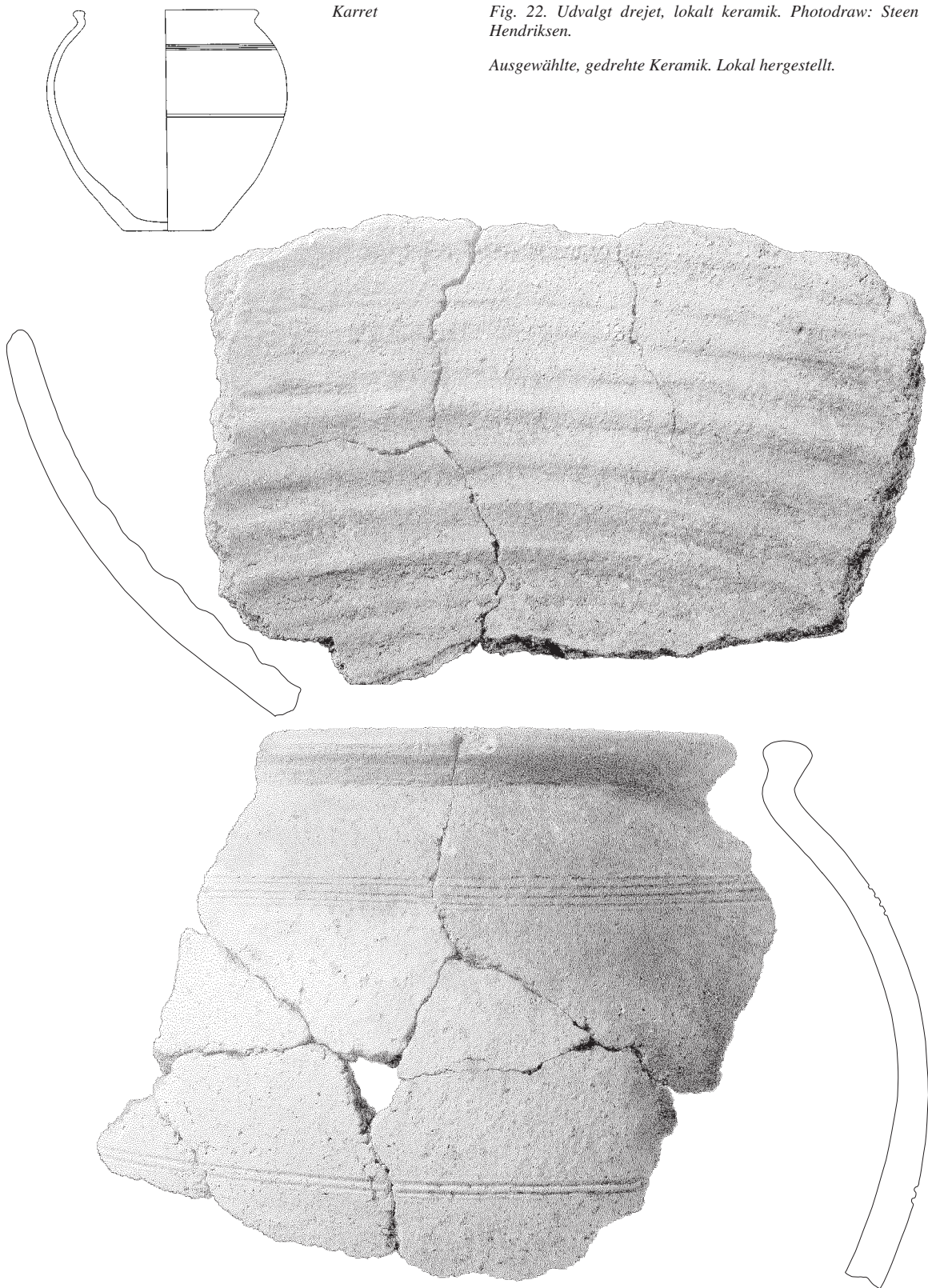

Fig. 23. 1) Romersk bronzemønt, 2) Et bedre bevaret eksemplar af den romerske mønt. 3) Sceattas – Wodan/monster, 4) Den bedst bevarede af de to 800-tals penninge. Målestok ca. 2:1. Foto: Brian Kristensen.

1) Römische Bronzenmünze. 2) Ein besser bewahrtes Exemplar der römischen Münze. 3) Sceattas - Wodan/Monster. Die am besten bewahrten Denare aus dem 9. Jahrhundert. Massstab etwa 2:1.

dan/monster – i en affaldsgrube (fig. 23.3). Selv om antallet jo ikke er overvældende, er mønterne dog et vigtigt bidrag til forståelsen af den monetære udvikling i det nuværende danske område i 8. århundrede.

Omkring 800 eller lidt senere ændres møntblanketten efter frankisk forlæg. Den bliver nu større og tyndere, og kaldes i dag for penninge. I Okholm var der i forvejen fundet én penning¹⁵, og de nye udgravninger frembragte yderligere to. Mens mønten der blev fundet i 1960'erne, havde et skibsbillede på den ene side og nogle forvanskede bogstaver på den anden side, har de to nye penninge et anderledes men ensartet præg (fig. 23.4). På den ene side ses et ansigt frontalt, omgivet af små masker og tegn, mens der på den anden side ses et dyr med bagudvendt hoved. De har uden tvivl deres forbillede i Wodan/monster-sceattaen, møntblanketten er blot gjort større. Mens ansigtet kopieres ret direkte på den nye blanket, fremtræder monsteret nu i en noget anderledes og roligere udformning – dyret kaldes da også jævnligt for en hjort og ikke et monster. Lignende mønter findes spredt over store dele af Skandinavien i et ret lille antal. Det er bemærkelsesværdigt, at mønter med

dette præg tilsyneladende dominerer fundbilledet både i Ribe og på Okholm, selvom det jo er et spinkelt materiale at udlede noget fra¹⁶.

Diskussion

Samlet set har vi altså at gøre med en bebyggelse, hvor der optræder affaldsmateriale fra en række håndværkere, ligesom importmateriale er velrepræsenteret. Mens der kunne udskilles bebyggelse fra ældre germansk jernalder i udgravningsfeltet fra 1960'erne, er dette ikke tilfældet i det nye felt. Her er den ældste bebyggelse de grubehuse m.m., der ud fra oldsagsmaterialet kan dateres til første halvdel af 8. århundrede. En mere snæver datering er vanskelig, idet vi helt savner naturvidenskabelige dateringer. Det er dog min helt klare fornemmelse, at en del af materialet skal placeres tidligt i 8. århundrede, og for den sags skyld kan det ikke *udelukkes*, at der også er materiale fra f.eks. sent 7. århundrede. Det særpræg, som Okholm har, hører helt klart til den tidlige del af bebyggelsen. Senere i 8. århundrede og i første halvdel af 9. århundrede adskiller materialet sig ikke markant fra, hvad man ellers kan forvente at finde på landbebyggelser.

Der er undersøgt i alt 17-18 grubehuse på bebyggelsen fordelt over en 100-150 år lang periode, men med en lille antydning af tidsmæssige "klumpninger". Derved adskiller Okholm sig fra almindelige gårde, hvor der som regel kun er få grubehuse pr. gård. Nu skal man da også huske på, at hus I kan opfattes som et langhus, ligesom der er gjort – mindre overbevisende – forsøg på at udskille regulære langhuse i det gamle udgravningsfelt¹⁷. Det er min forventning, at større fladeafdækninger i Okholm ville afsløre regulære stolpebyggede langhuse opdelt i ét eller flere gårdsanlæg, hvor grubehusene f.eks. kan tænkes at ligge delvist adskilt i et håndværker-område – et fænomen der også kendes fra f.eks. Lejre og Tisø¹⁸.

Endelig må den tungeste vikingetidige guldskat fra det nuværende Danmark ikke glemmes. Vester Vedsted-skatten, der kan dateres til anden halvdel af 10. århundrede, blev fundet ved sandgravning i midten af 1800-tallet, kun omkring 200 meter øst for de nye udgravninger. Den består af en blanding af guldringe, guldsmykker, brudsølv og arabiske mønter¹⁹.

Det er muligt at opfatte bebyggelsen ved Okholm på flere måder: 1) En markedsplads der opstår sent i 7. århundrede enten på bar mark eller i tilknytning til en eksisterende stormandsgård, og altså forud for Ribe, der anlægges i begyndelsen af 8. århundrede. Herefter kan man forestille sig, at Okholms betydning hurtigt reduceres. 2) En stormandsgård eller kongsgård, hvortil der, uden for markedsperioderne i Ribe, er knyttet en række håndværk – og måske den stormandsgård der på den ene eller anden måde skal ses som repræsentanten for kongemagten i relation til markedspladsen i Ribe. 3) Eller måske er det fundbillede, der ses på Okholm, det vi skal forvente at finde på Ribe-nære lokaliteter – simpelthen fordi Ribes tiltrækningskraft var så markant, og at eksplosionen i aktiviteter i begyndelsen af 8. århundrede medførte, at der skete en afsmitning ud på de omkringliggende bebyggelser.

Før der drages videre konklusioner, er det derfor nødvendigt at inddrage et par andre lokaliteter nær Okholm og Ribe, nemlig Dankirke og Andersminde.

Dankirke

Ved Dankirke, der ligger ca. 2,6 km østsydøst for Okholm, blev der i 1960'erne – samtidig med udgravningerne på Okholm – undersøgt en række bygninger og kulturlag, der i tid strakte sig fra førromersk jernalder til midten af germansk jernalder. Fundene var overvældende, og Dankirke er gennem årene blevet tolket som en handelsgård, rigdomscenter eller høvdingegård af større eller mindre regional betydning²⁰. Bebyggelsen i det undersøgte område afsluttes med en nedbrændt bygning i første halvdel af 6. århundrede. Er det tilfældigt, at ophøret af bebyggelse på Dankirke, kan dateres nogenlunde samtidigt – eller måske lidt ældre – end en urnegrav fra 6. århundrede, der er udgravet på Okholm²¹, og som sammen med spredte lidt usikre spor af hegn fra germansk jernalder er det ældste spor af bebyggelse på Okholm? Herefter er der ingen fund i Dankirke på nær 13 mønter af guld og sølv fra sen 7. århundrede samt 8. århundrede, altså omtrent 150-200 år senere. S. Jensen antyder yngre bebyggelse i Dankirke ud fra en argumentation om, at mønterne ligger for spredt til at kunne udgøre én samlet nedlæggelse og derfor sandsynligt afspejler en bebyggelse. Han nævner endvidere luftfoto og 'andre iagttagelser' og konkluderer, at der muligvis kan findes en yngre bebyggelse (dvs. 8. århundrede) lidt nord for den rige gård i Dankirke²².

Det er dog efter min mening påfaldende, at der ikke i området, hvor mønterne fremkom, er fundet øvrige genstande, der kan antyde en fortsat – eller genoptaget? – bebyggelse i Dankirke i 8. århundrede. Både i Ribe og Okholm udgør de fundne sceattas jo kun en forsvindende lille del af det samlede fundmateriale fra samme periode – og i virkeligheden er det jo netop den fundsituation, der gør dem så spændende. Mønterne er begge steder tabt tilfældigt som led i en almindelig omgang med og brug af dem som betalingsmiddel. Den samme generelle fundfordeling burde alt andet lige være tilfældet også i Dankirke, hvis mønterne skulle være et resultat af tilfældige og spredte tab gennem længere tid – svarende til Ribe og Okholm. Omvendt må det dog også erkendes, at nedgravede skatte som oftest findes i tilknytning til en samtidig bebyggelse. Mønterne i Dankirke er – på nær én mønt – kun fundet i pløjelaget, de tre æld-

ste mønter og to sceattas i det østlige felt, de øvrige otte sceattas i det vestlige felt, heraf de fem over hus V²³. Der kendes efterhånden talrige eksempler på detektorfundne skatte, hvor skatten er pløjet ud over et område på f.eks. 4-600 kvadratmeter. Det er derfor slet ikke utænkeligt, at de yngste mønter på Dankirke kan udgøre f.eks. to skatte-nedlægninger af lidt forskellig tid – opløjet og spredt gennem mange års dyrkning²⁴.

Andersminde

I 1980 undersøgte Den antikvariske Samling en bebyggelse ca. 1,5 km nordvest for markedspladsen i Ribe, fra romersk jernalder, 8. århundrede og vikingetiden, samt tidlig middelalder²⁵. Fra 8. århundrede og vikingetiden blev der afdækket 15 grubehuse, hvoraf de 12 blev udgravet, ligesom der fandtes dele af et langhus samt enkelte områder med kulturlag. Udgravningen havde ikke de bedste betingelser, idet den delvist fandt sted midt i et byggeri af minkhaller. Der kan derfor være overset/ødelagt mindre anlæg så som stolpehuller m.m. I tråd med de udgravningsmetoder, der var – og ofte stadig er – almindelige, blev ingen af anlæggene soldet, men derimod udgravet med skovl og graveske. Herved fremkom et varieret oldsagsmateriale, hvori der bl.a. er rav, enkelte glasperler, en glasstang, en jetring, få hulglasskår, lidt basalt fra kværnsten samt avlsstensfragmenter fra smedning og bronzestøbning. Der er altså tale om et materiale, der minder lidt om Okholm, selv om mængderne er markant mindre på Andersminde. De uensartede udgravningsmetoder gør en sammenligning mellem Andersminde, Okholm og Ribe vanskelig. Al erfaring siger, at man kun finder en mindre del af de små genstande, hvis der ikke soldes. Kun nye undersøgelser ved Andersminde – hvor der antagelig stadig kan udgraves grubehuse fra bl.a. 8. århundrede – med konsekvent soldning af alle anlæg, kan give et mere nuanceret billede.

Forslag til en tolkning af det nuværende fundbillede

Som det fremgår, er det ønskeligt med yderligere undersøgelser på både Dankirke og Andersminde samt evt. andre bebyggelser i nærheden af Ribe for at opnå et mere dækkende og ensartet udgravet

materiale. Det skal dog alligevel forsøges på det nuværende grundlag, at sætte pladserne ind i en sammenhæng.

Der er ingen tvivl om, at Dankirke adskiller sig markant fra andre pladser omkring Ribe, antagelig allerede i ældre romersk jernalder²⁶, men uden tvivl i yngre romersk jernalder/ældre germansk jernalder. S. Jensen har senest kaldt Dankirke for en handelsgård og sat den ind i en sammenhæng til andre samfundsorganisatoriske elementer, hvor Dankirke tildeles en vigtig men ret lokal rolle²⁷. Denne opfattelse af Dankirke som sæde for en lokal stormand kan jeg helt tilslutte mig²⁸.

Jeg er som før nævnt ikke enig i, at de 13 mønter på Dankirke uden videre kan tages til indtægt for, at der gennem 6. og 7. århundrede, samt i begyndelsen af 8. århundrede, har været en fortsat bebyggelse – handelsgård – høvdingegård – i Dankirke, sådan som S. Jensen samt K. H. Nielsen har foreslået²⁹. Den funktion, som Dankirke havde i yngre romersk og ældre germansk jernalder, er dog antagelig fortsat i området, – enkelte fund tyder herpå³⁰ – men det kan efter min mening ligevel have været på f.eks. Okholm, eller én af de andre ikke undersøgte bebyggelser i samme område.

Fundsituationen i Okholm tyder på, at bebyggelsen var etableret – og altså måske havde været det længe – da markedspladsen i Ribe anlægges tidligt i 8. århundrede, men det kan ikke udelukkes, at den først opstår på samme tid som markedspladsen i Ribe. Ligeledes er forholdet mellem Okholm og f.eks. Andersminde i den første del af 8. århundrede ikke klarlagt. Andersminde behøver ikke at have været fattigere på markedspladsrelaterede fund – udgravningsmetoden var blot en anden. De yngre fund i Okholm (mønter fra 9. århundrede og Vester Vedstedskatten fra 10. århundrede) tyder dog på, at det er hér, efterfølgeren for Dankirke skal findes. Hermed bliver det også stormanden, høvdingen, eller kongens mand – hvad man end vælger at kalde ham – i Okholm og ikke mindst stedets forhold til Ribe, der er interessant.

De talrige udgravninger i Ribe tyder samlet på, at markedspladsen har været sæsonbetonet gennem hele første halvdel af 8. århundrede, for derefter i løbet af anden halvdel af århundredet at udvikle sig til en helårlig markedsplads med be-

byggelse både på parcellerne langs åen, samt regulære velbyggede stolpehuse i området bag markedspladsen³¹. Det er altså efter min opfattelse ikke anlæggelsen af Ribe, der med ét slag fjerner grundlaget for Dankirke, sådan som S. Jensen har forestillet sig det, derimod har anlæggelsen af Ribe næppe kunnet lade sig gøre uden et direkte samarbejde med – eller tilladelse fra – stormanden i Okholm. Netop den sæsonbetonede benyttelse af markedspladsen i Ribe har givet mulighed for, at en række håndværkere m.m. har kunnet virke i Okholm udenfor Ribes markedsæson. Samtidig kan fraværet af værkstedsrelaterede fund senere i 8. og 9. århundrede på Okholm – hvor materialet virker generelt på det jævne, når man ser bort fra de i alt tre mønter – være forårsaget af, at Ribe ændrede karakter fra en sæsonmarkedsplads til en helårlig benyttet markedsplads og by.

Skal man på nuværende tidspunkt vælge mellem de opstillede tre muligheder for en tolkning af Okholm, må det blive den, at Okholm er en stormandsgård eller kongsgård, hvortil der er knyttet en række håndværk uden for markedsperioderne i Ribe – og måske den stormandsgård, der på den ene eller anden måde skal ses som repræsentanten for kongemagten i relation til grundlæggelsen og driften af markedspladsen i Ribe.

Noter

1. Bencard 1969, Nielsen 1998b, Nielsen 1998a. Bencard daterer kun to af grubehusene – som han betegner som de yngste – til engang i 1000-tallet. L. C. Nielsen daterer grubehusene indenfor perioden “antagelig omkring 800 frem til anden halvdel af 10. årh/begyndelsen af 11. årh. De meget unge dateringer er baseret på få skår af den middelalderlige kuglepote, der introduceres i området sent i 10. århundrede. Der er dog meget store problemer med at udskille den entydigt fra f.eks. 12. århundredes keramik i Ribeområdet. I det nye udgravningsfelt var det flere gange umuligt at se yngre nedgravninger ned i fylden på grubehusene, og jeg tvivler derfor på, at de helt unge dateringer er korrekte. De øvrige fund fra de samme huse adskiller sig ikke fra et 8.-9. århundrede materiale. Det skal dog bemærkes, at denne vurdering kun er sket ud fra

de publicerede fund og afbildninger, idet det gamle materiale ikke er gennemgået detaljeret ved denne lejlighed.

2. F.eks. Ribelund i Ribe, Jensen 1991a, fig. 8, samt andre upublicerede eksempler i Ribeområdet.
3. F.eks. på Sebbersund, hvor grubehusene ofte skærer ind over hinanden, og hvor det ofte er umuligt at afgøre deres indbyrdes stratigrafi. Peter Birkedahl, personlig meddelelse.
4. Ribelund (ASR 926), hvor det yngste grubehus VIII også er dybere end det ældre grubehus IX (upubl.).
5. Bencard 1973, s. 166f. Nielsen 1998b, s. 173 (brønd ALA) og s. 183 (brønd JV).
6. Vedr. godstyper, se Madsen 1991.
7. Personlig meddelelse, Lene Lund Feveile (hulglas) og Torben Sode (teknik og produktion), der begge arbejder med Ribematerialet.
8. Nielsen 1998b, s. 181, 183 og 184. Grubehus BC, TM og løsfund.
9. Frandsen & Jensen 1990, s. 230. I skemaet angivet som små perler med pletter, i de ældste værkstedshorisonter. Svarer til Koch 1994, Tafel 6, Gruppe 11, især 11,11.
10. Feveile, Jensen & Rasmussen 1998.
11. Der findes dog en gruppe skår fra sent 10. århundrede i Hedeby, der ligeledes antages at være drejede og lokalt fremstillet. Hübener 1959, s. 106-107.
12. Segschneider 1998 og i trykken.
13. Jensen 1991b, s. 18f. Bendixen 1981, s. 97 katalog nr. 33. Melander 1991 og 2001.
14. Bendixen 1975 og 1981. Feveile & Jensen 1993. Ved en større udgravning i Ribe i sommeren 2000 (Giørtzvej, ASR 1357), fandtes der 41 sceattas.
15. Jensen & Sørensen 1996.
16. I Ribe er der i alt fundet ti penninge. Heraf er tre med sikkerhed typen ansigt/hjort, fem er med stor sandsynlighed af samme slags, en er Malmers type CE III, KG 7-9, mens den sidste ikke kan bestemmes. Jens Chr. Moesgaard, Nationalmuseet takkes for bestemmelse af Ribe-mønterne.
17. Nielsen 1998b, s. 179, samt fig. 1.
18. Christensen 1993, s. 182. Lars Jørgensen, personlig meddelelse.

19. Skovmand 1942, s. 71ff. Kramer et al. 1996, s. 88.
20. Thorvildsen 1972. Hansen 1990. Jensen 1991a, 1991b og 1993. Jensen & Watt 1993.
21. Nielsen 1998a.
22. Jensen 1991a, s. 76. Det er uvist hvad der menes med 'andre iagttagelser'. Hansen 1990 henviser i note 27 til Frandsen & Jensen 1988, vedr. yngre bebyggelse på Dankirke, men henvisningen er "blind" – Dankirke omtales ikke i nævnte artikel.
- Lufftografierne er optaget i 1967 – det østlige felt er under udgravning – og de afteninger, der ses på billederne, kan efter min mening ikke med rimelighed dateres til 8. århundrede ud fra kendskabet til de tagbærende stolpehullers placering i huse af denne alder. Antagelig drejer det sig i stedet om huse af enten romersk eller ældre germansk type.
23. Hansen 1990, s. 236.
24. Den faglige fremlæggelse af Dankirkemønterne i 1974 af K. Bendixen havde følgende overskrift: "The first Merovingian Coin-Treasure from Denmark". Bendixen opfatter her mønterne som *enten* en udpløjet skat *eller* (pga. udgravernes protester mod denne mulighed) som tilfældige tab. Hun udelukker således ikke muligheden for én eller flere skattemedlæggelser. Bendixen 1974, s. 97.
- Eksempler på ret spredte skattefund er f.eks. Præstemoseskatten på Fyn (Madsen & Michaelsen 1998), Siliqua-skatten i Gudme og Smørengeskatten på Bornholm. Sidstnævnte var dog kun delvist opløjet ved opdagelsen.
25. Hansen 1982. Hansen nævner ikke 8. århundrede i artiklen, men der er efter min mening ingen tvivl om, at en del af materialet skal dateres til dette århundrede – og gerne i dets første halvdel (eksempelvis enkelte stykker keramik fig. 5 og perlerne fig. 9-10).
26. Hansen 1984. Jensen 1991a, s. 73.
27. Jensen 1991a, s.84ff og fig. 12.
28. Der er tillige næppe tvivl om, at et element af produktion og handel skal tilknyttes Dankirke. Det er dog hidtil hovedsagelig mængden af glasperler (ca. 1300) og glasskår fra hulglas (ca. 1000) i hus V, der har været argumentet for at kalde huset for et "handelshus" (Hansen 1984, s. 232 og Jensen 1991a, s. 74). Spørgsmålet er dog om denne tolkning, hvor der i huset opbevares større partier af glas til videre distribution, holder. Problemet er, at hulglas set endnu ikke er mere detaljeret gennemgået. Det er derfor uklart, hvor mange glas der reelt er tale om, og hvorvidt de f.eks. bærer spor af brug. Efter min mening kan der ligevel være tale om den rige gårds eget bohave: 3-5 perlekæder og nogle hulglas – er 5 eller 15 eller 17 hulglas mere, end man kan forvente, at én mand ejer?
29. Jensen 1991a, s. 86. Nielsen 1998a, s. 17.
30. Nielsen 1997.
31. Denne tolkning – der foreløbig ikke er publiceret andetsteds – er ét af resultaterne af det forskningsprojekt som Stig Jensen og undertegnede gennemførte i årene 1997-1999, og som er under forberedelse til publicering.

Litteratur

- Bencard, M.: Grubehuse i Okholm. *Mark og Montre* 1969, s. 26-36.
- Bencard, M.: Dansk middelalderlertøj med antropomorf dekoration. Et bidrag til den blyglaserede kandes historie. *Kuml* 1972 (1973), s. 139-181.
- Bendixen, K.: The first Merovingian coin-treasure from Denmark. *Medieval Scandinavia* no. 7, 1974 (1975), s. 85-.
- Bendixen, K.: Sceattas and Other Coin finds. I: Bencard, M. (ed.): *Ribe Excavations 1970-76*, Vol. 1. Esbjerg 1981, s. 63-101.
- Christensen, T.: Lejre Beyond Legend – The Archaeological Evidence. *Journal of Danish Archaeology* vol 10, 1991 (1993), s. 163-185.
- Feveile, C. & S. Jensen: Sceattasfundene fra Ribe – nogle arkæologiske kendsgerninger. *By, marsk og geest* 5, 1993, s. 33-39 (let redigeret version af indlæg med samme titel i Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad, nr. 5, juni 1993).
- Feveile, C., S. Jensen & K. Lund Rasmussen: Produktion af drejet keramik i Ribeområdet i sen yngre germansk jernalder. Proveniensbestemmelse ved hjælp af magnetisk susceptibilitet og termoluminescens. *Kuml* 1997-98 (1998), s. 143-159.

- Feveile, C. & S. Jensen: Ribe in the 8th and 9th century. A Contribution to the chronology in Northwestern Europe. I: S. S. Hansen og K. Randsborg (ed.): *Vikings in the West. Acta Archaeologica Supplementa vol. II* (=Acta 71, 2000). København 2000, s. 9-24.
- Frandsen, L. B. & S. Jensen: Hvor lå Ribe i vikingetiden? Et bidrag til Ribes topografi fra 8. til 11. århundrede. *Kuml* 1986 (1988), s. 21-36.
- Frandsen, L. B. & S. Jensen: The Dating of Ribe's earliest Culture Layers. *Journal of Danish Archaeology*, vol. 7 1988, Odense 1990, s. 228-231.
- Hansen H. J.: Fragmenter af en bronzebeslået pragtvogn fra Dankirke. *Aarbøger for nordisk Oldkyndighed og Historie* 1984, s. 217-243.
- Hansen, H. J.: Dankirke. Jernalderboplads og rigdomscenter. Oversigt over udgravningerne 1965-1970. *Kuml* 1988-89 (1990), s. 201-247.
- Hansen, S. Stummann: Andersminde – en vikingetidig bebyggelse nær Ribe. *Mark og Monte* 1982, s. 25-38.
- Hübener, W.: *Die Keramik von Haithabu. Die Ausgrabungen in Haithabu*, Band 2, Neumünster 1959.
- Jensen, J. S. & P. Ø. Sørensen: To Hedebymønter med skibsmotiver. *Marinarkæologisk nyhedsbrev fra Roskilde*, nr. 6, maj 1996, s. 5-9.
- Jensen, S.: Dankirke – Ribe. Fra handelsgård til handelsplads. I: Mortensen, P. og B. M. Rasmussen (ed.): *Høvdingesamfund og Kongemagt. Fra Stamme til Stat i Danmark 2*. Jysk Arkæologisk Selskabs Skrifter XXII:2, 1991a, s. 73-88.
- Jensen, S.: *Ribes Vikinger*. Ribe 1991b.
- Jensen, S.: Early towns. I: S. Hvass & B. Storgaard (ed.): *Digging into the Past*, Århus 1993, s. 202-205.
- Jensen, S. & M. Watt: Trading sites and central places. I: S. Hvass & B. Storgaard (ed.): *Digging into the Past*, Århus 1993, s. 195-201.
- Koch, U.: Polychrome Perlen in Württemberg/Nordbaden. I: von Freeden, U. & A. Wiczorek (ed.): *Perlen. Archäologie, Techniken, Analysen. Akten des Internationalen Perlen-symposiums in Mannheim vom 11. Bis 14. November 1994*. Bonn 1994, s. 143-149 + Tafeln 5-12.
- Kramer, E. et al.: *Frisere, Saksere og Danere. Kulturer ved Nordsøen, 400 til 1000 e.Kr.* Udstillingskatalog. Leeuwarden 1996.
- Madsen, C. & K. K. Michaelsen: Penge lugter ikke... og dog. *Fynske Minder* 1998, s. 65-75.
- Madsen, P. K.: Handelskeramik fra middelalderens Grønnegade. *By, marsk og geest* 2, Ribe 1991, s. 2-33.
- Melander, T.: Ribesten fra Rhinen af? *By, marsk og geest* 4, Ribe 1991, s. 15-24.
- Melander, T.: Flere "gemmer" fra markedspladsen. *By, marsk og geest* 13, Ribe 2001, s. 33-36.
- Nielsen, K. Højlund: Et ornamenteret fibel-fragment fra Enderup ved Hviding. *By, marsk og geest* 9, Ribe 1997, side 9-16.
- Nielsen, K. Højlund: En gravplads fra Okholm – lokal eller fremmed befolkning? *By, marsk og geest* 10, Ribe 1998a, s. 7-21.
- Nielsen, L. C.: Ekskurs 3. Okholm, Vester Vedsted sogn. I: Jensen, S. (ed.): *Marsk, land og bebyggelse. Ribeegnen gennem 10.000 år*. Jysk arkæologisk Selskabs Skrifter XXXV, 1998b, vol. 2, s. 173-184.
- Segschneider, M.: Zur Besiedlung der nördlichen nordfriesischen Küstenlandschaft. *Syttende tværfaglige Vikingesympodium*, Kiels Universitet 1998, Højbjerg 1998, s. 77-85.
- Segschneider, M.: Ribe-Drehscheibenware in der nordfriesischen Marsch – Wanderhandwerk oder Handel? *Arkæologi i Slesvig/Archæologie in Schleswig* nr. 9. I trykken.
- Skovmand, R.: De danske Skattefund fra Vikingetiden og den ældste middelalder frem til omkring 1150. *Aarbøger for nordisk Oldkyndighed og Historie* 1942.
- Thorvildsen, E.: Dankirke. *Nationalmuseets Arbejdsmark* 1972, s. 47-60.

Zusammenfassung

In den Jahren 1995–96 unternahm das Museum von Ribe eine Ausgrabung bei Okholm. Schon in den 60er Jahren wurde hier gegraben (fig. 1). Bei der Ausgrabung 1995-96 wurden ungefähr 1300 Quadratmeter Boden untersucht (fig. 2) Das Endergebnis kann so dargestellt werden: ein etwaiges

Langhaus vermutlich aus dem 8. und 9. Jahrhundert, zehn beziehungsweise elf Grubenhäuser aus dem 8. und 9. Jahrhundert und fünf Langhäuser aus dem 12. und 13. Jahrhundert. Ausserdem gab es eine Reihe von anderen Anlagen, Pfostenlöchern, Abfallsgruben u. a. Das Hauptgewicht in diesem Artikel wird auf die Grubenhäuser und das Fundmaterial aus dem 8. und 9. Jahrhundert gelegt, während die mittelalterliche Siedlung nur kurz behandelt wird.

In den 10-11 Grubenhäusern (fig. 3-11), die u. a. eine Reihe von interessanten Konstruktionszügen zeigten, z. B. Spuren von einem aufrechtstehenden Webstuhl im Haus XV, gab es ein reiches und variiertes Fundmaterial, vor allem in den Füllungsschichten. Viele von diesen Funden können in Verbindung mit Handel und Handwerk gebracht werden (fig. 14), z. B. der Perlenmacher und Bronzengiesser. Es gab aber auch Spuren von Hohlglas, importierter Keramik u. s. w. Aus derselben Periode stammt wahrscheinlich ein Langhaus, Haus 1 (fig. 12). In dem ausgegrabenen Gebiet sollen auch fünf Häuser aus dem 12.-13. Jahrhundert erwähnt werden (fig. 13).

Es ist möglich, die Siedlung bei Okholm auf verschiedene Weisen zu interpretieren: 1) sie könnte als Marktplatz verstanden werden, der früh im 8. Jahrhundert auf nacktem Boden entstanden ist, vielleicht in Verbindung mit einer vorhandenen Hofanlage. Zeitlich also früher als Ribe. Nach der Entstehung von Ribe kann man annehmen, dass Okholms Bedeutung verschwand. 2) sie war vielleicht eine Hofanlage oder königliche Hof, wozu Handwerk ausserhalb der Marktperioden in Ribe geknüpft war, und vielleicht war sie der Sitz für den Vertreter des Königs in Verbindung mit dem Marktplatz in Ribe. 3) oder vielleicht ist das Fundbild, das wir in Okholm sehen, eben das Fundbild, das wir erwarten können in der Umgebung von Ribe – ganz einfach, weil die Anziehungskraft von Ribe so kräftig war, und weil die Vielfalt der Aktivitäten am Anfang des 8. Jahrhunderts mit sich führte, dass die ganze Gegend berührt wurde.

Noch zwei Lokalitäten sollen erwähnt werden, nämlich Andersminde und Dankirke. Das Endergebnis des Artikels ist, dass Okholm allem Anschein nach als eine Hofanlage oder königliche Hof aufgefasst werden soll, wozu Handwerk aus-

serhalb der Marktperioden in Ribe geknüpft war, und vielleicht auch die Hofanlage war, die irgendwie als Vertreter des Königs mit der Anlage und Tätigkeit des Marktplatzes in Ribe beschäftigt war.

Claus Feveile, museumsinspektør
Den antikvariske Samling i Ribe
Overdammen 12
6760 Ribe